

CHAPTER I

THE MITZVOS OF KIRUV

There are no special mitzvos of outreach. All of the mitzvos that relate to outreach are simply extensions of the concern that we must have for the spiritual well-being of our fellow Jew in general, whether or not he is observant. There are numerous Torah-based and rabbinically mandated mitzvos that have an impact on *kiruv* endeavors. Engaging in outreach can be associated with nineteen mitzvos. (Two of these nineteen, *arvus* and 'עת לעשות לה', are not included among the 613 mitzvos.¹) In addition, a person who fails to help his neighbor spiritually incurs a curse.² Many of these mitzvos take precedence over

1 'ערבות' היא תוצאה מהמציאות שכלל ישראל הוא נשמה אחת. "עת לעשות לה" הפרו תורתך" זו הוראה לפעול למען ה' כדוראת שעה כשיש צורך גדול. וכמו שנבאר את שניהם בהמשך כל אחד תחת כותרתו.

2 דברים (כו, כו):

"ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת".

רמב"ן (דברים כו, כו):

"ובירושלמי בסוטה (פרק ז הלכה ד) ראיתי, אשר לא יקים, וכי יש תורה נופלת, רבי שמעון בן יקים אומר זה החזן, רבי שמעון בן חלפתא אומר זה בית דין של מטרן, דמור רב יהודה ורב הונא בשם שמואל על הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי להקים, אמר רבי אסי בשם רבי תנחום בר חייא למד ולימד ושמר ועשה והיה ספק בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור. ידרשו בהקמה האות, בית המלך והנשיאות שבידם להקים את התורה ביד המבטלים אותה, ואפילו היה הוא צדיק גמור במעשיו והיה יכול להחזיק התורה ביד הרשעים המבטלים אותה הרי זו ארור".

היינו שאפילו יהודי שנראה כצדיק ולא עוד אלא מלמד תורה לאחרים, הרי הוא עדיין בכלל ארור, אם לא דאג לקיום המצוות של הזולת.

מסתבר שהיא מוטלת על בית דין, מפני שבידם להקים את התורה ביד המבטלים אותה ויש להם האמצעים הנחוצים לזה. מלבד מה שמוטל על המלך והנשיאות כמבואר ברמב"ן הנוכר לעיל (מצות התוכחה—הרב מאיר הכהן קפלן, פרק ב). בשיטה מקובצת (בבא מציעא דף לא ע"א) אינו מוחלק בין שאר אנשים לשלוחי בית דין.

וכן בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג סימן לה):

"ומבואר בדרך פקדיך (מילה) דלאו דוקא בית דין, אלא כל איש מישראל מקרי בית דין לענין זה, וכבר קדמו הרמב"ם בפירוש המשניות

2 The Laws of Outreach

performing other mitzvot, such as fulfilling the mitzvah of *arba minim* or lighting Chanukah *neiros*.³

A. MITZVOS THAT MAY BE FULFILLED WITH OUTREACH

The nineteen mitzvot related to being a spiritual guide encompass all of the 613 mitzvot, for several of these mitzvot relate to all of the mitzvot. For example, the mitzvah of *tochachah* is associated with every mitzvah, for one has to reprove someone regarding any one of the 613 mitzvot that he may have violated.⁴ Moreover, every undertaking can be judged by whether it is an act of *kiddush Hashem* or not, and therefore each one of these mitzvot is potentially an act of *kiddush Hashem*.⁵

The intention in this chapter is not to deal with each mitzvah comprehensively, but only those aspects of each mitzvah that are relevant to *kiruv rechokim*.

(שבת פרק יט), וכמו שהעיר על זה נכדו בספרו אות שלום, והנה אף בנוגע לענין כפייה, בודאי צריך בית דין דווקא, כמו שכתוב בחתם סופר (חושן משפט סימן קעז סעיף ג)... אבל אם יש בידו למחות, כל ישראל בכלל 'אשר לא יקים את דברי התורה הזאת'.

3 חשוךי חמד (פסחים דף סח ע"ב):

"שאלה: אדם הלומד עם בעל תשובה, האם יפסיק כדי לקיים מצות הדלקת נר חנוכה או נטילת ד' מינים כשקיים חשש שהוא ילך לדרכו ותבטל ממנו התורה אם יפסיק וילך לביתו. כמו כן יש לשאול, כאשר עוסק עם אדם להשפיע עליו שרעיתו לא תבצע הפלה, האם יפסיק כדי להדליק נר חנוכה?

תשובה: נאמר בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תלא סעיף ב) ואם התחיל ללמוד מבעוד יום, אין צריך להפסיק. והרמ"א כתב שצריך להפסיק. וכתב שם החק יעקב שבוה יתורין קושית בעל המאור בפרק קמא דשבת על הא דאמרינן, כגון אנו מפסיקין לקריאת שמע ולתפלה מדברי תורה. ומקשה והלא אפילו אצל מלאכות אמרינן, אם התחילו אין מפסיקין, ותירץ דמיירי בדליכא שהות. ולפי מה שכתבנו לא קשה מידי כיון דאין קץ לתורתנו ולבסוף על כל פנים יפסיק כדי שלא יעבור זמן תפילה, מה לי אם יפסיק עכשיו או אחר כך (ומהאי טעמא אין מברכים ברכה אחרונה אחר הלימוד, כמו שכתב הבית יוסף סימן מז), מה שאין כן הני מלאכות כיון דאפשר לגמור המלאכה, ועדיין יש שהות, עכ"ל.

והנה המהרש"א (ריש ברכות) הקשה "משעה שהמהנים נכנסים לאכול בתרומתן", איך הכהנים אוכלים תרומה בזמן קריאת שמע, ותירץ הפנים יפות (פרשת אמור) דמשכחת בהתחילו בהיתר, שאכלו חולין קודם זמן קריאת שמע. וכתב הבית שערים (אורח חיים סימן לח) שזוהי הכוונה במשנה בברכות (דף נד ע"א) "עת לעשות לה'", בכל עת שעושה מצוה, על כן "הפרו תורתך", מבטל תורה, כיון שמצותה תמיד, יעויין שם.

ונראה שאם עוסק בתורה עם בעל תשובה, חוזר הדין שאין מפסיקים בתורה, וכמו כן העוסק למנוע הפלה וזה בנוסף למעם של עוסק במצוה פטור מהמצוה וגם בגלל פקוח נפש. אמנם נאמר במסכת פסחים דף סח ע"ב, "חביבה מצוה בשעתה", אבל במקום הצלת בעל תשובה, או הצלת עובר, פקוח נפש עדיף."

4 ומכל מקום אינה נחשבת כמצוה שבכללות, כמו מצות "קדושים תהיו" שאינה נמנית כאחת מתרי"ג מצוות וכפי שביאר הרמב"ם (בשורש ד בהקדמתו לספר המצוות) דשאני שם [קדושים תהיו] דהוי מצוה ששייכת לכל מצוה שבתורה, לעשות כל מצוה בקדושה וכמו שהסביר הרמב"ן, שלא תהא נבל ברשות התורה. אבל הכא—במצות תוכחה—אין זה חלק של כל מצוה ומצוה להעשות על ידי מקיים המצוה, אלא מוטלת על כל אחד ואחד לדאוג שהמחוייב בדבר ימלא את חובתו.

5 מכתב מאלהו (חלק א עמוד 22):

"נתבונן נא—הנה המצוה העיקרית היא קדוש ה'. כי היא כוללת הכל, כל המצוות וכל עניני עבודת ה' תוכנם הוא קדוש ה'."

We also have separate, in-depth chapters on several of these mitzvos. In those instances, we have only provided the briefest of introductions to each of these mitzvos within this chapter.

The *Re'em* categorizes all of these commandments as mitzvos that bring our fellow Jew under the wings of the Shechinah. He writes that there can be no mitzvah greater than that.⁶ This often means that it is necessary for a person to sacrifice some of his own personal spiritual growth for the sake of the growth of others.⁷

Rav Isser Zalman Meltzer expounded on how the obligation of *kiruv* used to be reserved for the great scholars but that, already in his day, the mitzvah of loving Hashem required this of everyone.⁸

The mitzvos that will be discussed in this chapter are:

1. **The Mitzvah of Torah Study**—והודעתם לבניך ולבני בניך... ושוננתם לבניך
2. **Constructive Criticism**—הוכח תוכיח את עמיתך
3. **Not to Bear the Sins of Others**—ולא תשא עליו חטא
4. **Saving a Life**—לא תעמוד על דם רעך
5. **Returning a Lost Object**—השב תשיבם לאחיך
6. **Charity**—כי יהיה בך אביון
7. **Love Your Neighbor Like Yourself**—ואהבת לרעך כמוך
8. **Emulating Hashem**—והלכת בדרכיו
9. **Do Not Hate**—לא תשנא את אחיך בלבבך

6 שו"ת רבינו אליהו מורח"י (סימן נו):

"המלמדים להם, הם מושתדלים לקרבם תחת כנפי השכינה, מאחר שהם מותרים לשם יתברך והשם מותרצה להם ומקרבן לפניו, ואין מצוה גדולה מזאת".

וכתב בספר משיבת נפש (פתח שער עמוד א) שהטעם הוא שעל ידי כך עושים שלום בין ישראל ואביהם בשמים, מכריעים את עם ישראל לכף זכות, מחנכים אותם במצוות ומביאים אותם לחיי עולם הבא.

7 טעם ודעת להרב משה שטרנבוך (דברים ו, ה):

"ובשם הקדוש, בעל "חפץ חיים", שמועתי שפירש, כי בכל מאדך המונה לכל ענין שחביב על האדם עד מאוד, ואם כן אף אם עליו להקריב מעלותיו הרוחניות עבור אהבת השי"ת, חייב הוא לעשות כן, ולפי זה אחר שנתבאר לנו בספרי [והובאו דבריו למעלה בספר המצוות להרמב"ם] שבכלל מצוות עשה דואהבת נצטוונו גם 'אהבהו על אחריים', הרי כל מי שבידו להושיט ידו לאחים תועי דרך ולקרבם לעבודת השי"ת, מחוייב הוא להקדיש מנחו ומוזנו לכך, אף אם מתעכב הוא עצמו בעלייתו הרוחנית בשל כך, ומכל מקום אין לו לאדם לפעול בענינים אלו כראות עיניו, והראוי שיטול עצה והדרכה מרבותיו גדולי התורה, עד כמה והיכן חייב הוא בדבר זה".

8 טעם ודעת (דברים ו, ה):

"ושמעתי בזה דברים כנחלי אש מפי אותו גאון מפורסם, רב איסר זלמן מלצר, אשר כהיום שנתרבו בעונותינו הרבים הרחוקים מדרך האמת, הרי מחוייבים אנו מן הדין לפעול או לסייע ביד אחריים העושים לקירובם לעבודתו יתברך, וכי כל אדם לזכות לקיים המצוה דאהבת ה', אשר בימים קדמונים היתה זו נחלת יחידי סגולה שנתעלו וקדשו עצמם ומחשבתם לקיום מצוה זו".

4 *The Laws of Outreach*

10. לפני עור לא תתן מכשל—Do Not Place a Stumbling Block before the Blind
11. קידוש השם—Sanctifying Hashem's Name
12. הלול השם—Do Not Desecrate Hashem's Name
13. אהבת ה'—Loving Hashem
14. עת לעשות לה'
15. ערבות—Mutual Responsibility
16. תשובה
17. Emulating Our Forefathers
18. הנופה—Do Not Flatter a Sinner
19. Not to Forget the Sinai Experience

1. *The Mitzvah of Torah Study*

והודעתם לבניך ולבני בניך.⁹

And you should make them known to your children and your grandchildren.

ושגנתם לבניך.¹⁰

And you should teach your children.

According to the *Rambam* and others, the mitzvah of Torah study includes both studying Torah and teaching it.¹¹ In fact, one who studies

9 דברים (ד, ט).

10 דברים (ו, ז).

11 לשיטת הרמב"ם (ספר המצוות מצות עשה יא) ללמוד וללמד הם שני סעיפים למצוה אחת. וכן נקט החינוך (מצוה תיט) והזוהר הרקיע להרשב"ץ (מצוה יז).

שולחן ערוך הרב (הלכות תלמוד תורה פרק א סימן א):

"אף על פי שהקטן פטור מכל המצוות וגם אביו (נזיר דף כט) אינו חייב להנכו במצוות מן התורה אלא מדברי סופרים, אבל תלמוד תורה מצות עשה (קידושין דף כט ע"א) מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה, אף על פי (רמב"ם פרק א) שהקטן אינו חייב, שנאמר, ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם וגו'".

תנא דבי אליהו (אליהו רבה פרק כז):

"הלא פרס לרעב לחמך (ישעיהו נה, ז), אין רעב אלא הרעב מדברי תורה, ואין לחם אלא דברי תורה וכו', מכאן אמרו, אם יש אדם שהוא מבין בדברי תורה יפרנס מתורתו גם כן לאחרים, כדי שתרבה חכמתו ומוסיפין לו עליה, וכל העושה כן אינו נמנע מן

Torah and does not teach it is considered to have disgraced Hashem's word,¹² for it is not important enough to him to share with others. This is especially true since he not only loses nothing but rather gains immensely by teaching others.¹³ There is a special obligation of teaching those who are most ignorant and therefore in the greatest need of being taught, for one who does so, in addition to the mitzvah of Torah study, is engaging in spiritual lifesaving.¹⁴ The Chofetz Chaim refers to one who is ignorant of Torah as being impoverished of knowledge.¹⁵ Thus, by teaching such a person, one fulfills an extra mitzvah of spiritual charity.

We will elaborate on the laws of teaching Torah in chapter X.

2. *Tochachah—Constructive Criticism*¹⁶

לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא.¹⁷

You should not hate your friend in your heart; [rather] you

-
- הטובה העתידה לבא על ישראל לימות בן דוד וגו'".
- 12 סנהדרין (דף צט ע"א):
 "תניא, היה רבי מאיר אומר, הלומד תורה ואינה מלמדה הרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה".
 מהרש"א (סנהדרין דף צט ע"א):
 "הרמז שמעתי בזה במלת לעמ"ל שהוא ראשי תיבות ללמוד על מנת ללמד".
- 13 ילקוט מעם לועז (מסכת אבות פרק ד משנה ו):
 "שאם תלמיד חכם מראה טובת עין ואינו כובש תורתו, אלא מלמדה לאחרים, מספיקים בידו ללמוד עוד וללמד אחרים. שייעשה כמעין המתגבר שאינו חסר מאומה מכל מה ששואבים ממנו. ונמשלה המצוה לנר והתורה לאור. כשם שהנר שהוא דולק, אפילו אלף אלפים מדליקים ממנו אינו חסר. כך כל מה שיתן למצוה אינו מחסר נכסיו. ואם המצוה כך, התורה על אחת כמה וכמה, שנמשלה לאור מאיר. ואם שומע לעצת היצר הטוב ואינו כובש חכמתו, לא זו בלבד שאין חכמתו נחסרת, אלא יחדש ויוסף על לימודו, ותהא לו סיעעתא דשמיא ללמד אחרים". עכ"ל.
- ועיין עוד בהקדמת החתם סופר לשו"ת חתם סופר—חלק יורה דעה, שטארין בענין.
- 14 ובהמשך נביא את השל"ה, והט"ז והמנחת חינוך ועוד, שכולם לומדים קל וחומר מ"לא תעמוד על דם רעך" [וגם מהשבת אבידה] שאם אנתנו חייבים להציל את גוף האדם, קל וחומר שאנתנו צריכים להציל את נפשו.
- 15 ספר אהבת חסד (חלק ג פרק ז):
 "ויש עוד דל אחד והוא העני בדעת והוא דל יותר מן הכל".
- 16 ערכין (דף טז ע"ב):
 "מנין לרואה בחברו דבר מגונה שחייב להוכיחו, שנאמר, הוכח תוכיח".
- והובא ברמב"ם (הלכות דעות פרק ו הלכות ז וח) וספר המצוות (מצות עשה רה) והינוך (רלט) וספר יראים (רכג) וסמ"ג (מצוה יא) וסמ"ק (סימן קיב) והרשב"ץ בוהר הרקיע (לאוין מב).
 ויקרא (יט, ז).

6 The Laws of Outreach

should surely reprove your neighbor and you should not bear sin because of him.

The *Rambam* writes that someone who has the attitude that his neighbor's transgressions are none of his business is thinking and acting contrary to the dictates of the Torah.¹⁸ The *Maharal* describes this mitzvah as requiring great wisdom and exceptional sophistication.¹⁹

The laws of *tochachah* will be discussed in depth in chapter XIII.

3. Not to Bear the Sins of Others

ולא תשא עליו חטא.²⁰

And do not bear sin because of him.

In addition to the positive mitzvah of *tochachah*, several *Rishonim* interpret the end of the verse as a negative commandment—that if we fail to admonish another Jew we share some of his sin.²¹ (This is the simple reading of the verse. However, most *Rishonim* cite the *Gemara* in *Arachin* that states that the conclusion of the verse serves

18 ספר המצוות (מצות עשה רה):

"ואין ראוי לנו שיאמר אחד ממנו, אני לא אחטא, ואם יחטא זולתי מה לי, דינו עם אלוקיו. זה הפך התורה."

19 נתיבות עולם (נתיב התוכחה פרק ג):

"שצריך על זה חכמה יתירה ותחבולה גדולה מאד."

20 ויקרא (יט, יז).

21 תרגום אונקלוס (ויקרא יט, יז):

"לא תשני ית אחורך בלבך אוכחא תוכח ית חברך ולא תקבל על די ליה חובא."

רמב"ן (ויקרא יט, יז):

"ולא תשא עליו חטא, שיהיה עליך אשם כאשר יחטא ולא הוכחת אותו."

שערי תשובה (שער ג סימן עב):

"הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא (ויקרא יט, יז). ההרנו בזה שלא נשא חטא בחטא חברינו בהמנענו מהוכיח אותם."

בכור שור (ויקרא יט, יז):

"אם לא תוכיחנו יש לך חטא."

וכן פירש האבן עזרא (שם). וכן פירש הרמב"ם בספר המצוות (מצות לא תעשה שג) לפי הפשט [אף על פי שלא הביא כן להלכה במשנה תורה שלו בהלכות דעות פרק ו]. אבל מה שכתב בהלכות דעות (פרק ו סוף הלכה ז): "וכל שאפשר בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפס בעון, אלא כיון שאפשר לו למחות בהם, מקורו לא מהאי פסוק אלא מהדין של ערבות וכן משמע מהגמרא (שבת דף נד ע"ב) כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה, נתפס על אנשי ביתו. באנשי עירו, נתפס על אנשי עירו. בכל העולם כולו, נתפס על כל העולם כולו."

as an independent prohibition against embarrassing someone.²²) (See endnote I.)

4. Saving a Life²³

לא תעמוד על דם רעך.²⁴

Do not stand [by idly] on the blood of your neighbor.

Many *poskim* deduce that if we are obligated to rescue a person's physical life, we certainly must save their spiritual life.²⁵ This is discussed in chapter II.

22 ערכין (דף טז ע"ב):

"מנין לרואה בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו, שנאמר, הוכח תוכיח. הוכיחו ולא קבל, מנין שיחזור ויוכיחנו, תלמוד לומר תוכיח—מכל מקום. יכול אפילו משתנים פניו, תלמוד לומר, לא תשא עליו חטא".
וכן הוא בספרא (פרשת קדושים פ"ד אות מב).

רמב"ם (הלכות דעות פרק ו הלכה ח):

"המוכיח את חבירו, תחלה לא ידבר לו קשות עד שיכלימו, שנאמר, ולא תשא עליו חטא. כך אמרו חכמים, יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות, תלמוד לומר, ולא תשא עליו חטא, מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל וכל שכן ברבים. אף על פי שהמכלים את חבירו אינו לוקה עליו, עון גדול הוא. כך אמרו חכמים, המלביין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא, לפיכך צריך אדם להזהר שלא לבייש חבירו ברבים בין קטן בין גדול, ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו, ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו וגו'".
וכן כתב רש"י (ויקרא יט, יז) ויראים (סימן לז) והחינוך (מצוה רלט) והרשב"ץ (זוהר הרקיע, לאוין מב) והסמ"ק (סימן קיב וסימן קכז).

23 ספר יראים (סימן קצו); חינוך (מצוה רל"ז); שולחן ערוך (חושן משפט סימן תכו).

24 ויקרא (יט, טז).

25 של"ה (פרשת קדושים אות ס):

"אם נתחייבנו בהצלת הגוף, כל שכן בהצלת הנפש, שאם יראנו עובר עבירה שמאבד עולמו—יצילהו. ואמר 'לא תעמוד', שלא יתעכב, כיון שהוא רעך בתורה ובמצוות".

ט"ז (אורח חיים סימן שו סעיף קטן ה):

"וצריך לומר דשאני הכא [פסק השולחן ערוך שם כי מותר לחלל שבת כדי להציל בת ישראל משמד] שרוצים להמירה ותישאר מומרת לעולם אחר כך, בזה הכריעו כהתוספות דיש להצילה בחילול שבת, דזה עדיף מפיקוח נפש. מה שאין כן לקמן (דברי הרמ"א בסימן שכח) שיעשה פעם אחת באונס כיון דאונס רחמנא פטריה ואחר כך אין חשש, לא יחלל שבת בשביל הצלה זו, כנ"ל נכון".

מנחת חינוך (מצוה רלט אות ד):

"ונראה לי דחייב התוכחה היא, דחזין מעשה זו עוד מתחייב אלא תעשה דלא תעמוד על דם רעך, דלא גרע מטובע בנהר דעובר על לא תעמוד".

שו"ת מהרשד"ם (יורה דעה סימן רד):

"אם להציל דם חבירו חייב לטרוח בין בגופו בין בממונו להצילו, להציל נפשו מני שחת על אחת כמה וכמה שחייב".

מהר"ם שיק (ספר המצוות, מצוה רמ):

"ודאי שיהיה מחויב להוכיח בדרך כבוד, זה ודאי ידעינן מקרא דולא תעמוד על דם רעך, ומקרא דוהשבותו לו ילפינן השבת גופו, כדאיתא בסנהדרין דף עג. וקל וחומר השבת נפשו, אם הוא חוטא. ולא אצטרך קרא דהוכח תוכיח, אלא שאפילו אינו רוצה לשמוע ומסרב כמה פעמים, ואז לא יוכל ללמוד מלא תעמוד על דם רעך ומהשבותו וכו', אפילו הכי מצווה מצד הוכח תוכיח ומצוה עשה בפני עצמה על זה".

5. Returning a Lost Object²⁶השב תשיבם לאחיוך.²⁷*You should surely return [the lost objects] to your brother.*

The mitzvah of returning a lost object includes restoring a person's endangered life.²⁸ Using the same logic that was utilized with regard to the mitzvah of saving a life, we can derive that we must, all the more so, return a person's lost soul (i.e., his lost spirituality).²⁹ Rav Shalom

ספר חומת הדת של החפץ חיים (מאמר ג בהג"ה):

"והדבר דומה למי שרואה את חברו טובע בנהר או שאר סכנה שמצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו 'לא תעמוד על דם רעך', ואם אין בכחו להצילו בעצמו, מחויב לשכור אנשים להצילו, ואם נתעצל בזה עובר בלאו דלא תעמוד וכו'... וכמו כן כשאנו רואים אנשים שמרוב חלישת דעתם וגודל טרדותם בהבלי הזמן נשתכח מהם תורת ה' וגודל חיוב קיום מצותיו ועל ידי זה באים לעבור על דברים שיגרמו לכרות נפשם מארץ החיים, בודאי אסור לנו להתעצל מלזרזם לקיים את דברי ה'".

וגם הרב יוסף שלום אלישיב אהזו ש"לא תעמוד על דם רעך" הוא מקור החיוב לעסוק בקירוב רחוקים.

אשרי האיש (אורח חיים חלק ג פרק יח סעיף א):

"ואם יש בידנו ואפילו ביד יחיד למנוע יהודי מלעבור עבירה או להכריחו לקיים מצוה, אפילו דרבנן, חייב לעשות כן, גם במי שאינו עמיתך. ודע דהחיוב למנוע חברו מלעבור עבירה מלבד מצות תוכחה, יש מזה גם מצד הלאו לא תעמוד על דם רעך שלא גרע מראה את חברו טובע בנהר, שאם לא מצילו עובר על לא תעמוד. וכן מצד 'השבותו לו' לרבות אבידת גופו כל שכן דאם יכול להצילו מן האבידה שהוא אבידת נפשו וגופו רחמנא ליצלן בודאי חייב להחזירו למוטב ולהצילו".

אמנם בפירוש הרב ירוחם פישל פערלא על ספר המצוות של רבינו סעדיה גאון (מצות עשה כח) האריך להוכיח שאין קל והומרו כזה, אבל שמעתי מכמה פוסקי זמננו שהשתמשו במושג זה של פיקוח נפש, הלא הם הרב יוסף שלום אלישיב, והרב חיים פנחס שיינברג, והרב ישראל גנס.

26 ספר המצוות (מצות עשה רד).

27 דברים (כב, א).

28 בבא קמא (דף פא ע"ב) וסנהדרין (דף עג ע"א):

"אבדת גופו מניין. תלמוד לומר, והשבותו לו".

29 הש"ך בספר פועל צדק (עשין רכ):

"... להשיב אבדה לבעלים: ובכלל זה חוב גמור להשיב בתוכחה נפש החוטאת. ולכן אפקיה קרא בלשון השבה ולא בלשון חזרה".

ש"ה (תורה שבכתב פרשת כי תצא):

"שלא להתעלם מהאבידה... להודיע שאם אבדת ממון של חברך חייבה התורה להשיבו, כל שכן אבדת נפשו שאתה ערב פרעון, רצה מזה גובה, רצה מזה גובה... שצריך אתה לעמוד על משמרת למרוח וליגע אך אחיך ישוב בתשובה... שהגאולה מעוכבת ותלויה בעבור התשובה ולא תוכל להתעלם".

אור החיים (דברים כב, א ד"ה לא תראה):

"לא תראה את שור וגו'. פרשה זו באה לרמוז בפרטות חיוב התוכחות, שצריך בני אל חי צדיקי עולם לעשות לעם ה'. ואותם צוה ה' כי תראה את שור, אלה הם בני אדם שנמשלו כבהמות והם צאן קדשים, ולזה קראם שור ושה, אחיך שהוא הקדוש ברוך הוא, ויהם לו שם זה להעיר אל מי מקדושו הוא מצוה שהם הצדיקים, כמו שכתבנו. ואומרו וכן תעשה... כנגד חלק הרוחני אמר כן תעשה לשמלתו, כי בחינה זו תקרא שמלה, כאומרו במסכת שבת (דף קנב ע"ב), משל למוך בשר ודם שחלק בני מלכות לעבדיו... ואמר עוד לא תראה את חמור אחיך וגו', נתכוין בזה שלא יאמר הצדיק שלא נצטוו אלא על איש הנידה בעבירות, אבל ישנו בהשב, אבל אם נפל והרביע להרשיע הלנופלים תקומה ואבדה תקוה ממונו, לא כן הוא, אלא לא תראהו ותתעלם, וצריך להקים עמו".

Cohen has suggested that by bringing Jews closer to Torah, we are also returning the lost soul to Hashem, i.e., it is His lost object.³⁰

6. Tzedakah

כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר ה' אלקיך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחיק האביון. כי פתח תפתח את ירך לו והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו... כי לא יהדל אביון מקרב הארץ על כן אנכי מצווך לאמר פתח תפתח את ירך לאחיק לעניך ולאביוןך בארצך.³¹

When there will be a poor person amongst one of your brothers in one of the gates [cities] in your land which Hashem, your Lord, has given to you, do not harden your heart and do not shut your hand from your poor brother. Rather, open your hand to him; lend him whatever he lacks to take care of his needs... For the poor will not cease to exist in the midst of the land, therefore I command you saying, open your hand to your brother, to your poor and your destitute in your land.

The Chofetz Chaim writes that one who teaches Torah to a spiritually impoverished person fulfills a form of spiritual charity.³² This is fitting with what the *Tanna d'Bei Eliyahu* states that one should bring an ignoramus into one's house and start out by teaching him one verse or halachah every day, for there is none as naked as one who is ignorant of Torah.³³

30 כך הציע ראש ישיבת פורת יוסף, הרב שלום כהן, בכינוס 'לב לאחים' בניסן תשע"ד.

31 דברים (פרק טו, ז-יא).

32 אהבת חסד (חלק ג פרק ז):

"וצריך האדם להתעורר בנפשו על אנשים כאלו ולרחם עליהם, כמו אם היה רואה איש עני ערום שאין לו לבוש, כי במה יכסה נפשו שם בעולם העליון אחרי שהוא ערום מתורה ומצות".

33 תנא דבי אליהו (פרק כז):

"כי תראה ערום וכסיתו. כיצד, אלא אם ראית אדם שאין בו דברי תורה, הכניסוהו לביתך ולמדוהו קריאת שמע ותפלה ולמדוהו פסוק אחד בכל יום או הלכה אחת וזיהו במצות לפי שאין לך ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצות וכו' כמו שכתוב ואת עירום ועריה וכו'". וכן כתוב באבות דרבי נתן ובגמרא בהרבה מקומות.

7. *Love Your Neighbor Like Yourself*³⁴ואהבת לרעך כמוך.³⁵*[Loosely translated as:] Love your neighbor like yourself.*

The *Semag* writes that the root of this mitzvah is the idea that we are all considered one body.³⁶ However, the *Ramban* writes that the mitzvah is not to actually love one's neighbor to the degree that a person loves himself. We know this to be true for two reasons. First, the Torah would not expect that we actually love someone else to the degree that we love ourselves. Second, the halachah is that when there are insufficient resources for two people, one should care for his own needs before that of another.³⁷

The *Ramban* therefore interprets the mitzvah to say, "You should want the same goodness for your neighbor as you want for yourself."

34 רמב"ם (הלכות דעות פרק ו הלכה ג):

"מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על מזמונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא".

רמב"ם (ספר המצוות מצות עשה רז); סמ"ג (מצוות עשה ט).

שער הגלגולים (הקדמה לח עמוד קלד):

"גם הזהיר מורי [האר"י] ז"ל לי, ולכל החברים שהיינו עמו בחברה ההיא, שקודם תפלת שחרית, נקבל עלינו מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, וכיון לאהוב לכל אחד מישראל כנפשו, כי על ידי זה תעלה תפלתו כלולה מכל ישראל, ותוכל לעלות ולעשות תקון למעלה".

ויקרא (יט, יח).

35 סמ"ג (חלק מצוות עשה – מצוה ט):

"מצוה ואהבת לרעך כמוך. כללו של דבר, דעלך שני לחברך לא תעביד, כדאיתא במסכת שבת בפרק שני (דף לא ע"א) ובירושלמי דנדרים (פרק ט, הלכה ג) גרס, מי שיושב ומחתך בשר והכה ידו בסכין וכי תחזור ידו ותכה ידו להנקם, ודווקא לרעך שהוא רעך בתורה ובמצוות".

וזה לשיטתו שנותן הגדרה שלילית למצוות האהבה: "כללו של דבר, דעלך שני לחברך לא תעביד". ודלא כהרמב"ם (הלכות אבל פרק י הלכה א) שמוכר כלל זה באופן החיובי: "כל שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותם". וראיתי בפרוש מי קמא על הסמ"ג, שהסמ"ג לומד את מצוות החסד מוהלכת בדרכיו (במצוות עשה ז).

36 בבא מציעא (דף סב ע"א):

"עד שבא רבי עקיבא ולימד, וחי אחיך עמך, חייך קודמים לחיי חברך".

רמב"ם (הלכות אבל פרק יד הלכה א):

"ואהבת לרעך כמוך – כל הדברים שאתה רוצה שיעשו לך אחרים עשה אותן אתה לאחריך בתורה ובמצוות".

העמק דבר (ויקרא יט, יח):

"ואהבת לרעך כמוך. אי אפשר לפרש כמשמעו, כי דוע דחייך קודם לחיי חבריך, אלא הרמב"ם פירש בהלכות אבל פרק יד כמו שאתה חפץ מחברך, והדבר מובן שלא יסכל האדם שחבירו יאהבהו כמו נפש עצמו, אלא בגדר הראוי לפי הקורבה ודרך ארץ. באותו אופן עליך לאהוב בני אדם".

The *Ramban* emphasizes that the mitzvah of *ואהבת* is to want לרעך—to desire for a friend to be blessed with the same blessings that one wants for himself.³⁸ The *Chizkuni* derives from this the fact that the verse states לרעך and not just רעך that the mitzvah is one of action and not mere feeling—i.e., one should engage others with actions of love.³⁹ Some commentaries define the mitzvah negatively, as not doing to another that which is hateful to oneself.⁴⁰

According to the *Rambam*, the mitzvah starts with feelings, which then need to be expressed by the practical actions that he takes toward this goal.⁴¹

This mitzvah has direct bearing on outreach. If one truly loves one's fellow Jew, it will be reflected in one's concern for his spiritual

38 רמב"ן (ויקרא יט, יח):

"מצות התורה שיאהב חבירו בכל ענין כאשר יאהב את נפשו בכל הטוב—ויתכן בעבור שלא אמר 'ואהבת את רעך כמוך', והשוה אותם במלת 'לרעך'...כי פעמים שיאהב אדם את רעהו בדברים ידועים להטיבו בעושר ולא בחכמה וכיוצא בזה, ואם יהיה אהבו בכל יחפון שיזכה רעהו האהוב לו בעושר ובנכסים וכבוד וכדעת ובחכמה, ולא שישוו אליו, אבל יהיה חפץ בלבו לעולם שיהיה הוא יותר ממנו בכל טובה, ויצוה הכתוב שלא תהיה פחיתות הקנאה הזאת בלבו, אבל יאהב ברבות הטובה לחבירו, כאשר אדם עושה לנפשו ולא יתן שיעורין באהבה".

וכן איתא בספורנו (ויקרא יט, יח):

"אהוב בעד רעך מה שהיית אוהב בעדך אם היית מגיע למקומו".

וכן משמע מהגר"א (פירוש לתורת כהנים):

"ואהבת, שיהיה לרעך כמוך, כמו שאתה רוצה שיהיה לך".

39 חזקוני (ויקרא יט, יח):

"אינו אומר ואהבת רעך כמוך, דאי אפשר לעשות כן, אלא לרעך, פירוש ואהבת לעשות לו טובה".

וכן כתבו המהר"ק (ויקרא יט, יח), המהרש"א (שבת דף לא ע"א) והאורח מישרים (ג, א) שמצות האהבה אינה מצוה שבלב בכלל אלא מצוה של עשיית מעשים של אהבה.

40 מהרש"א (שבת דף לא ע"א):

"ויש לעיין בזה גם שאמר ליה בלשון תרגום, שכן היה לשונם אז בירושלים, מכל מקום אמאי שינה לומר לו בלשון שלילה דעלך סני וכי' דתרגום מלישנא דקרא הוה ליה למימר ותרחמיה לחברך כוותך כתרגום אונקלוס. ויש לומר דמשמע ליה דקרא לא איירי אלא בכי האי גוונא בלא תעשה דגביה לא תקום ולא תטור כתיב ועלה קאי ואהבת לרעך וגו', שלא תעשה לו רעה מכל דסני לך וכי', אבל לגבי לעשות לו טובה לא קאמר ואהבת לרעך כמוך, כדאמרין חייך קודמין לחיי אחיך".

41 רמב"ם (הלכות דעות פרק ו הלכה ג):

"מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר, ואהבת לרעך כמוך. לפיכך צריך לספר בשבחך ולחום על ממונו כאשר הוא חם על ממונו עצמו ורוצה בכבוד עצמו. והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא".

ראים שבתחילה כתב הרמב"ם על מצות אהבה בלב, ואז כתב "לפיכך צריך"—היינו שצריך לתרגם את האהבה שבלב למעשים, ואם לא עושה כן—לא קיים את חיוב האהבה במצוה זו.

וכמו כן כתב בספר המצוות (מצות עשה רז).

well-being.⁴² If your love for yourself includes taking care of your own spiritual growth and Torah study, you will also want others to study Torah and keep the mitzvos.⁴³ It was about this spiritual aspect of the mitzvah, writes the *Chasam Sofer*, that Rabi Akiva called “loving your neighbor” a great principle in the Torah.⁴⁴

Facilitating a Jew’s portion in the World to Come is certainly an expression of love for him, as it states in *Avos* that because Aharon loved his fellow human beings, he brought them closer to Torah.⁴⁵

The opposite is also true. Just as one who loves one’s fellow man will try to bring him closer to the Creator, so too, someone who wants to engage in outreach cannot do so if he does not love Jews.⁴⁶ If you do not love people, you will not be an effective outreach professional, and Hashem will have a complaint against you.⁴⁷

The Chofetz Chaim writes, “There is another kind of poor person and he is one who is impoverished of knowledge.” A person should think to himself that if he had a son living in a different city under the same circumstances, how much he would want an upright and good

42 וכבר כתב אחד מן הראשונים, הרב יצחק מטולידו (פירוש על מסכת אבות פרק א משנה יב):

”וזה היא אהבת הבריות אמיתית—להזרים וליסרם וללמדם ספר ולקרוב ולהכניסן תחת כנפי השכינה.”

43 כן פירש הרב משה אלמושנינו (מסכת אבות פרק א משנה יב):

”שראוי שתאהב לעצמך בלמוד התורה, כתלמידים של אהרן, כן ראוי שתאהב לבריות באופן שתקרבת לתורה.”

44 שו”ת חתם סופר (הקדמה לחלק יורה דעה):

”ועל זה אמר רבי עקיבא: ‘כלל גדול בתורה, ואהבת לרעך כמוך’. בתורה דייקא כלל ויסוד גדול בלימוד התורה שיאהב שלמות חבריו כנפשו—ואהבת לרעך כמוך. וכה תהיה תשוקת השלם לראות בשלימות כל העולם, ותהיה תפלתו שכל יושבי תבל מקטנם ועד גדולם ידעו את ה’, כמו שהתפלל משה רבינו ע”ה: ומי יתן כל עם ה’ נביאים.”

45 מסכת אבות (פרק א משנה יב):

”הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום. אוהב את הבריות ומקרבת לתורה.”

46 תפארת ישראל (מסכת אבות פרק א משנה יב אות מה):

”דאין אדם שומע עצת שונאו, רק עצת אוהבו.”

ספר דברי זה רבינו הגדול אמרו (עמוד 6):

”סיפר רבינו [הרב מיכל יהודה ליפקוביץ] שהלך פעם אחת עם מרן בעל החזון איש זיע”א מביקור אצל אמו ע”ה ובתוך השיחה אמר שנינו במשנה אבות פרק א הוי מתלמידיו של אהרן וכו’ אוהב את הבריות ומקרבת לתורה, היינו שאם רוצים לקרב תלמידים לתורה, ההתחלה צריכה להיות אהבה. רק מתוך האוהב את הבריות אפשר לבוא למקרבת לתורה.”

47 משנת רבי אהרן (מאמרים ושיחות מוסר חלק א שער עשירי—זיכוי הרבים):

”והלא אמרו אבות פרק א משנה יב, הוי מתלמידיו של אהרן וכו’ אוהב את הבריות ומקרבת לתורה, ונמצא שאילו היתה בו אהבת הבריות יותר, הרי היה מקרב לתורה. ועוד דמצד אהבתו להם היו דבריו נשמעים, דכמים הפנים לפני כן לב האדם לאדם. והרי דמלבד זאת שיהא נתבע על חסרון באהבת חבריו, יהא נתבע גם על מה שלא קירב הבריות לתורה, אף שפעל בכל יכלתו.”

person to teach him and provide knowledge and an understanding as to how he should behave. So should he do to his friend. And all this is included in the mitzvah of loving Jews.⁴⁸

This mitzvah also determines the issue of whether one should focus his efforts on fewer Jews but ensure they further develop in their spiritual growth, or whether one should focus on reaching out to greater numbers of people, but raise them to lower levels of commitment. Rav Moshe Shapiro states that one's goal in *kiruv* should be to make the recipient like himself. You want to be more holy, more complete, a greater Torah scholar—that is what you should want for the person to whom you are reaching out. In addition, he added, if you do not want this from yourself, you should not engage in *kiruv*.⁴⁹

8. *Emulating Hashem*⁵⁰

והלכת בדרכיו.⁵¹

ללכת בכל דרכיו.⁵²

And you should walk in His ways.

This mitzvah obligates us to harmonize ourselves with Hashem's actions.⁵³ The Gemara in *Sotah* states that this means to perform acts of

48 אהבת חסד (חלק ג פרק ז):
 "ויתבונן בעצמו אלו היה לו בן בעיר אחרת באופן זה כמה היה רוצה שימצא שם אדם ישר וטוב שילמד לבנו דעת ותבונה אף להתנהג, כמה יעשה הוא לחבירו וכל זה הוא בכלל ואהבת לרעך כמוך".
 וראה לדבריו מאבות דרבי נתן (פרק יב):

49 "הוי אוהב את הבריות ומקרבן לתורה מלמד שיהא אדם מקפח את הבריות ומכניסן תחת כנפי השכינה כדרך שהיה אברהם אבינו מקפח את הבריות ומכניסן תחת כנפי השכינה שנאמר: 'את הנפש אשר עשו בחרן'".
 דבריו של הרב משה שפירא נאמרו בכינוס למקרים בארגונינו.

50 רמב"ם (ספר המצוות מצות עשה ח ובהלכות דעות פרק א) וחינוך (מצוה תרי"א), יראים (תה, ד), סמ"ג (מצות עשה ז), סמ"ק (מז).

51 דברים (כח, ח-ט).

52 דברים (י, ב).

53 ספר המצוות (מצות עשה ח):
 "להדמות בו יתעלה לפי יכלתו".
 חכמה ומוסר (חלק א מאמר יד):
 "כי אף יכול קרוץ מחומר להיות קרוב אליו יתברך, ומלאכי מעלה שואלים זה לזה איה מקום כבודו... אבל חז"ל בקדושתם הודיעו לנו, כמה יתקרב האדם אליו יתברך – הדבק במדותיו".

kindness.⁵⁴ When the Sages consider what Hashem's actions are in this world, they come up with a surprising list: He clothes the naked (the first man and woman),⁵⁵ visits the sick (Avraham Avinu on the third day after his circumcision),⁵⁶ consoles the mourners (Yitzchak over the loss of Avraham),⁵⁷ and buries the dead (Moshe).⁵⁸ There are two ideas that emerge from this list. First, Hashem's actions in this world are acts of giving.⁵⁹ Second, we harmonize ourselves with Hashem's actions in this world not by meditating or by practicing celibacy, not even by praying to Him or studying His Torah (though the latter two have a central place in Judaism), but rather by emulating Him, by doing acts of kindness. Simply put, everything Hashem does in this world is to give to us, and so we emulate Him by giving as well.

According to the *Zohar*, this mitzvah also applies to reproofing people—just as Hashem reproves, so should we.⁶⁰ Hashem's *tochachah* is rooted in His mercy, His desire that we do *teshuvah*.⁶¹ Similarly, our

ספר החינוך (סוף מצוה תרי"א):

- "ועובר על זה ואינו משתדל להישר דרכיו ולכבש יצרו ולתקן מחשבותיו ומעשיו לאהבת הקל ולקיים המצוה הזאת בטל עשה זה".
הוסף שלא רק במדות [היינו להישר דרכיו ולכבוש יצרו] אלא גם במעשים ומחשבות צריך להדמות לה'. בנוגע למעשים נראה בהמשך, אבל לא ראיתי מי שכתב שהמצוה הזאת כוללת חיוב לתקן מחשבותיו חוץ מספר החינוך.
סוטה (דף יד ע"א):
- 54
- "אמר רבי חמא בר חנינא, מאי דכתיב אחרי ה' אלוקיכם תלכו וכו', אפשר לו לאדם ללכת אחרי הקב"ה. אלא מה הקב"ה מלביש ערומים, אף אתה הלבש ערומים. מה הקב"ה מבקר חולים, אף אתה תבקר חולים. מה הקב"ה קובר מתים, אף אתה תקבור מתים. מה הקב"ה מנחם אבלים, אף אתה תנחם אבלים".
בראשית (ג, כא):
- 55
- "ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם".
בראשית (יה, א):
- 56
- "וירא אליו ה' באלוני ממרא".
בראשית (כה, יא):
- 57
- "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלוקים את יצחק בנו".
דברים (לד, ו):
- 58
- "ויקבר אותו בני".
חידושי אגדות למהר"ל (סוטה דף יד ע"א ד"ה הלוך):
- 59
- "ועוד כי אין נחשב שהולך אחר הקב"ה רק על ידי גמילות חסדים, שזאת המדה שעושה חסד וטוב והוא יתברך הטוב הגמור".
זוהר הקדוש (פרשת קדושים ד"ה לא תשנא):
- 60
- "וכמה קדושתא בריך הוא עביד ואוכח למאן דרחים ליה, הכי יוליף בר נש מההוא ארחא, ויוכח לחבריה".
תרגום:
וכמו שהקב"ה עושה ומוכיח למי שהוא אוהב, ילמוד האדם מאותו דרך שיוכיח לחבירו.
זוהר הקדוש (שם).
- 61

motivations for giving *tochachah* should be rooted in our mercy—our desire for the well-being of our neighbor.

However, the *Sifri* states that instead of the mitzvah requiring acts of kindness, the mitzvah is to emulate Hashem's traits of kindness and mercy—it is a mitzvah that pertains to traits, not actions.⁶² And this is how the *Rambam* quotes the mitzvah: “Just as He is holy and righteous, so should you be.⁶³ Just as He is merciful, so should you be.”⁶⁴

The *Rambam*,⁶⁵ the *Ramban*,⁶⁶ and the *Chinuch*⁶⁷ all understand that there is no dispute between the *Sifri* and the Gemara. The Gemara is telling us the actions to do, whereas the *Sifri* is telling us about the character traits that are behind those actions.⁶⁸ Hence, a person should develop his character to be more “Hashem-like,” which will express itself by becoming a giving person as He is in every way. (See endnote II.)

Emulating Hashem clearly has the goal of helping us become more “Hashem-like.” This reveals a great secret of the universe: that man can be “a partner” with Hashem in running the world.⁶⁹ We emulate Him

62 ספרי (פרשת עקב פסקא יג):

“ללכת בכל דרכיו. אלו דרכי הקב"ה שנאמר (שמות לד) ה' ה' קל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחסאה ונקמה. ואומר (יואל ג, ה) כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. וכי היאך אפשר לו לאדם לקרא בשמו של הקב"ה, אלא מה המקום נקרא רחום וחנון, אף אתה הוי רחום וחנון ועשה מתנת חנם לכלל.”

63 ספר המצוות (מצות עשה ח):

“מה הקב"ה נקרא צדיק, אף אתה היה צדיק. מה הקב"ה נקרא חסיד, אף אתה היה חסיד. וברמב"ם הלכות דעות פרק א הלכה ו: ועל דרך זו קראו הנביאים לקל בכל אותן המיניין ארך אפים ורב חסד צדיק וישר ותמים גבור וחזק וכיוצא בהן. להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו.”

64 ספר המצוות (מצות עשה ח על פי הספרי סוף עקב):

“מה הוא נקרא רחום, אף אתה היה רחום. מה הקב"ה נקרא חנון, אף אתה היה חנון.”

65 ספר המצוות (שם):

“שענינו להדמות בפעולות הטובות והמדורות החשובות שיתואר בהם הקל יתעלה, על צד המשל, יתעלה על הכל עילוי רב.”

66 רמב"ן (השגות על ספר המצוות של הרמב"ם שרש א).

67 ספר החינוך (מצוה תרי"א):

“שנלמד נפשנו ללכת בפעולות טובות כאלו ומדות נכבדות אשר יסופר בהם יתברך, על דרך משל.”

68 השגות הרמב"ן על ספר המצוות (שרש א) הוסיף שהרמב"ם תפס כלשון הספרי ואילו הבה"ג תפס כלשון הגמרא.

ובסמ"ג (מצוה ח) כתב: “ומפרש בפרק קמא דסוטה (דף יד ע"א) אחרי מדותיו תלכו מה הוא מליבי ערומים” — ‘מידותיו היינו פעולות שלו.’

69 דעת תבונות (סימן קנ"ה):

“ותראי כמה גדול חלק הבורא ב"ה אל הצדיקים שהשבם לשותפים אליו, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (זוהר חלק א, ה ע"א): “עמי [פתח תחת העין] אתה—עימי אתה.” כי באמת חלק הניחו להם בתקוננו של עולם ובשכלול הבריאה.”

not only in character traits and actions, but also in engaging in what is called *tikun klali*—literally, in fixing this world.⁷⁰ We are His creation partners in completing the world.⁷¹ Someone who understands this will know clearly that the real purpose of the world is the revelation of His Oneness.⁷² This is the real way that Hashem gives to man.⁷³ He set up the world in such a way that man can correct the negative forces of the universe and thereby help to unfold the revelation of His Oneness.⁷⁴ This process will only be totally achieved with the advent of the Messianic Era.⁷⁵ It requires all Jews to achieve their potential.⁷⁶ Hence, there is no such thing as a private Messianic Era. Either we will all go into the Messianic Era or none of us will. Clearly, this involves reaching out to all Jews and teaching them to believe in Hashem, so that they

70 דעת תבונות (סימן קע):

"השורש ההנהגה באמת הוא ענין התיקון הכללי...אינם אלא סיבובי דברים ההולכים אל תכלית התיקון הכללי...ויש לדבר הזה חוקים וסדרים עמוקים בלתי מושגים כלל...תוכיות כל הסדרים והחוקים נקשר בענין התיקון הכללי...העיקר היא הנהגת התיקון הכללי..."

[תמצית דברי הרמח"ל היינו שזה לא רק התכלית של כל הנמצאות, אלא שזה מוביל, מתחת לפני השטח, את כל ההשגחה של הקב"ה בעולם הזה, ולפי שכך הדרך שרצון הבורא—בטוב חוקו—בחר כדי לאפשר על ידי ה' לאדם את החסד הכי גדול שאפשר.]

דעת תבונות (סימן קכח):

"כל מין ומין...התקשרם והתקבצם לתכלית הכללי, אדרבה הוא תיקון לענין זה".

דעת תבונות (סימן מח):

"מסבב את כל הגלגל דבר יום ביומו, וממשיך דברי הטוב ורע עצמו, לגמור בתיקון שלם ככה יחוד שליטתו יתברך שמו".

דעת תבונות (סימן קנח):

"עד שנמצא תיקון הבריאה, כביכול, מחולק בין הקב"ה והצדיקים, שאינו נשלם אלא בשניהם".

דעת תבונות (סימן מד):

"אין סוף הכונה על השכר והעונש, אלא על התיקון הכללי".

דעת תבונות (סימן נג):

"כי ודאי דרך התיקון הכללי מוחק טובו יתברך הוא ודאי".

דעת תבונות (סימן קל):

"עשה שיהיו קלקולים שיכולים ליתקן".

ומסביר הרמח"ל באריכות, שהקלקולים האלו הם נעשים על ידי זה שמסתיר את פניו [מסתיר את כבודו ויחודו] בעולם הזה. והתיקון נעשה על ידי זה שאנחנו [או בהמנענו לעשות את זה, על ידי הקב"ה בעצמו] מגלים את יחודו.

75 מאז והלאה, וכמו שמסביר הדעת תבונות (סימן קמו) בתאור חמשת התקופות.

דעת תבונות (סימן מוח):

"שב והביט בטוב חוקו אל הנבראים האלה לתקנם התיקון הכללי והגמור העתיד לבא, וכל 'סיבוב כל ההנהגה הזאת' מטרתו להשיג את זה".

76 בכמה מקומות בדעת תבונות הסביר הרמח"ל שכל יחיד ויחיד יש לו חלק מיוחד של התיקון הכללי, ובלי חלקו גם התיקון הכללי חסר. וזה פשוט כי גילוי יחודו פירושו גלוי לכל. כי אם זה גלוי לך ולא לי או להיפך אין זה נקרא גילוי אלא הכרה מתוך ההסתר.

will provide their unique contribution to the *tikun klali*. Therefore, emulating Hashem provides a very profound mandate and requirement of engaging in *kiruv*.⁷⁷

This is the deeper reason why Hashem chose Avraham Avinu over holy people like Shem and Ever, who preceded him. It was because Avraham understood that this was his Divine mission. Hashem said, "For I have known him that he would command his children and his household after him that they would keep the way of Hashem."⁷⁸ Thus, Avraham, his hands dirtied with the dust of idolatry in order to reach out to people, became the forefather of the Jewish People.⁷⁹

9. Do Not Hate⁸⁰

לא תשנא את אחיך בלבבך.⁸¹

Do not hate your brother in your heart.

- 77 ספר מתן שכרן של מצוות לבעל הפרי מגדים (סוף הקירה ה):
 "סוף דבר הכל נשמע, ובו תדבק, בזה הוא רחום וכו' וחפץ בטוב בריותיו ושישבו החוטאים אליו. כן צריך האדם להדמות אליו יתברך בדרכיו ויחזיר פושעים בתשובה".
- 78 בראשית (יח, ט):
 "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחרייו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט... למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו".
 רמב"ם (הלכות דעות פרק א הלכה ז):
 "והיא שלמדה אברהם אבינו לבניו, שנאמר (בראשית יח, ט): כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחרייו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט... למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו".
- 79 חתם סופר (הקדמה לשו"ת יורה דעה הנקרא פתוחי חותם):
 "ולמה זה חיבה יתירה נודעת לאברהם אבינו ע"ה משאר אבות העולם, שקרא אותו המקום בשם אוהבו? בירור ענין זה נודע לנו ממאמר השי"ת (בראשית יח): כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחרייו ושמרו דרך ה' וגו' [ידעתיו פירש רש"י לשון חבה]. הורה בזה כי נפלאות אהבת ה' לאברהם אבינו ע"ה על שלימד דעת את העם וקירבם לעבודתו, והיא שעמדה לו יותר מכל מעשה הטוב וזכות הנפש אשר היה לו לעצמו... ויען כי זכה אברהם אבינו ע"ה למדה זו טרם ציוה ה' עליה. רק משכלו ומדעתו עמד בראש כל חוצות, בנה מזבחות וקרא בשם ה'. העמיד תלמידים הרבה, את הנפש אשר עשה בחון, לכן לו יאות להקרא אוהבו של המלך יתברך שמו, זרע אברהם אוהבי, וכגמול נפשו השיב לו ה' וחלף אהבתו אל ה' היה אהבת ה' אליו, וזהו שהודיענו יתברך שמו באמרו כי ידעתיו [אהבתיו] למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחרייו ושמרו דרך ה'".
- 80 רמב"ם (הלכות דעות פרק ו הלכה ה, והלכות רוצה פרק יג הלכה יד) ובספר המצוות (לאוין שב); והחינוך (מצוה רלח); יראים (סימן מ); סמ"ג (לאוין יג); וסמ"ק (סימן קלא).
- 81 ויקרא (יט, ז).

The prohibition against hatred is written in the same verse as the mitzvah of giving *tochachah*.⁸² One way of understanding this is that one has to be sure that there is no hatred in one's heart before reproofing a person. Rebuke may include things that could be motivated by hatred, and therefore it is important to check that one's heart does not bear hatred prior to giving *tochachah*.⁸³

However, the Gemara in *Pesachim* seems to contradict this when it states that there is a mitzvah to hate the wicked.⁸⁴

In chapter XII, we will offer resolutions to this question.

10. *Lifnei Iver—Do Not Place a Stumbling Block before the Blind*⁸⁵

ולפני עור לא תתן מכשל ויראת מאלקיך אני ה'.⁸⁶

Before a blind man, do not put a stumbling block.

[Rather,] you should fear your Lord; I am Hashem.

The Torah prohibition of *lifnei iver* includes both the prohibition to give inappropriate advice to someone who will not be able to discriminate for himself (i.e., someone who is blind in this matter)⁸⁷ as well as the prohibition against causing or assisting someone to do a transgression.⁸⁸

82 ויקרא (יט, ז):

"לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא אליו חטא".

83 קרבן אהרן על התורה כהנים (פרשת קדושים פרק ד):

"הכי קאמר קרא, לא תשנא את אחיך בלבבך. ואחר שלא תשנא בלבבך, הוכיח תוכיח בכל דבר שיהיה או בהכאה או בקללה".

וכעין זה כתב הסמ"ע בנוגע למי שמכה חבירו להפרישו מאיסורא ושונאו, שאין זה נקרא לאפרושי מאיסורא.

סמ"ע (חושן משפט סימן תכא סעיף קטן כח):

"והוא דאם זה הבא להציל ולהכות המכה אינו בר הכי דרגיל לאפרושי מאיסורא, דכמה פעמים שרואה שמכה אחד לחברו ואינו

חושש לאפרושי המכה מאיסורא, או אמרינן דאסור להכות לזה המכה, דודאי מכת שנאה בא להכותו".

84 פסחים (דף ק"ג ע"ב):

"אמר רבי שמואל בר רב יצחק, [רשע] מותר לשנאתו וכו', רב נחמן בר יצחק אמר, מצוה לשנאתו, שנאמר, יראת ה' שנאת רע".

85 ספר המצוות (לא תעשה רצט).

86 ויקרא (יט, יד).

87 רש"י (ויקרא יט, יד):

"ולפני עור לא תתן מכשול—לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור ואתה עוקף

עליו ונטלה הימנו".

88 רמב"ם (הלכות רוצח פרק יב הלכה יד):

This has wide implications for the outreach professional, for he has a Torah obligation to act in the interests of the person to whom he is trying to reach out. We will explore these issues in chapter VI.

In addition, one may not cause or assist someone in doing a prohibition. The biblical prohibition of *lifnei iver* is violated when the transgressor could not have done the wrongdoing on his own. However, there is a rabbinic prohibition against facilitating a sin even where the perpetrator could commit the offense on his own⁸⁹ or is even already doing the transgression on his own.⁹⁰ (See endnote III.)

This impacts directly on whether one can invite someone who will drive to or from a Shabbos meal, whether one can facilitate the marriage of a couple who will not keep the laws of family purity, and more. May one advise someone to do *teshuvah* in a balanced way, even if this involves telling him not to keep certain mitzvos at present? May one help a person to do a mitzvah now, even if this is going to lead to other transgressions later on? (For example, may one help a person cook kosher food for guests, even though the guests will then eat the food without making a blessing?) We will deal with these and other related issues in chapter VI.

"כל שאסור למכור לעובד כוכבים, אסור למכור לישראל שהוא ליסטים, מפני שנמצא מחזק ידי עוברי עבירה ומכשילו. וכן כל המכשיל עור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת או שחזיק [שעזר (פירוש המשניות שביעית פרק ה משנה ו)] ידי עוברי עבירה, שהוא עור ואינו רואה דרך האמת מפני תאות לבו, הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר, לפני עור לא אתן מכשול".

עבודה זרה (דף ו ע"ב): 89

"מנין דלא יושיט אדם כוס של יין לנויר ואבר מן החי לבני נח תלמוד לומר ולפני עור לא אתן מכשול. והא הכא דכי לא יהבינן ליה שקלי איהו וקעבר משום לפני עור לא אתן מכשול, הכא במאי עסקינן דקאי בתרי עברי דנהרא".

ועל ידי שעוזר לו לעשות את העבירה גורם שמרבה באיסור, כמו שכתב הריטב"א, דאמנם אינו עובר באיסור דאורייתא בזה, אבל עדיין עובר באיסור מדרבנן של מסייע ידי עוברי עבירה.

ריטב"א (עבודה זרה דף ו ע"ב): 90

"והא דנייר ואבר מן החי שאנו חוששין לתקלה כל היכא דמצי עביד איסור שלא על ידינו ליכא משום ולפני עור ואף על פי שהוא מרבה באיסור על ידינו, לא חיישינן. אבל מכל מקום, אי תבע ליה בפירוש לאיסורא, נהי דמשום ולפני עור ליכא, אכתי איסורא במלתא משום מסייע ידי עוברי עבירה, כל שאנו גורמין לו לעשות איסור או להרבות באיסור".

11. Kiddush Hashem—Sanctifying Hashem's Name⁹¹

ונקדשתי בתוך בני ישראל.⁹²

And I should be sanctified amongst the Children of Israel.

Kiddush Hashem is the greatest of all the mitzvos.⁹³ It means the willingness, under all circumstances, to publicize our faith in Hashem.⁹⁴ It is an enormous *kiddush Hashem* when we represent authentic Judaism in a compelling and inspiring way.

All of our service of Hashem ultimately affects this mitzvah, for every mitzvah (and every act) includes the potential of *kiddush Hashem*.⁹⁵

91 רמב"ם (ספר המצוות מצות עשה ט והלכות יסודי התורה פרק ה הלכה א); סמ"ג; סמ"ק; ורב סעדיה גאון לא מנה מצוה זו דכל מקום שיש לאו ועשה רק מונה אחד מהם ובמצוה לג מנה את הלאו של חילול ה' (הרב ירוחם פישל פערלא שם). וכתב הרב ירוחם פישל פערלא שלרב סעדיה גאון חייב מטעם מצות אהבת ה', למסור את נפשו על עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים, אבל שאר מצוות לומדים מקידוש השם.

92 ויקרא (כב, לב).

93 כוכבי אור (מאמר ב):

"כשם שעון חילול ה' הוא גדול מכל העוונות, כך לעומת זה המצווה של קידוש ה' כנוכר לעיל הוא גדול מכל המצוות".

94 ספר המצוות להרמב"ם (מצוות עשה ט):

"וענין זאת המצוה אשר אנחנו מצווים לפרסם האמונה הזאת האמתית בעולם ושלא נפחד בהיזק שום מויק ואף על פי שבא עלינו מכריח גובר יבקש ממנו לכפור בו יתברך, לא נשמע ממנו, אבל נמסור עצמנו למיתה ולא נתעוה לחשוב שכפרנו, ואף על פי שלבנו מאמין בו יתעלה, וזאת היא מצות קדוש השם המצווים בה בני ישראל בכללם. רוצה לומר, מסירת נפשנו למות ביד האונס על אהבתו ויתברך ואמונת יחודו כמו שעשו חנניה מישאל ועזריה בזמן נבוכדנצר הרשע כשגזר להשתחות לצלם והשתחוהו כל העמים וישראל בכלל, ולא היה שם מקדש שם שמים. והיתה בזה חרפה גדולה על ישראל, שנעדרה המצוה הזאת מכלם ולא היה שם מקיים אותה, אבל פחדו הכל. ולא נצטווה מצוה זו אלא למעמד הגדול ההוא שפחד ממנו העולם כלו והיה בו ראוי שיפורסם היחוד ויגלה ברבים בעת ההיא".

95 רמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה י):

"כל הפורש מעבירה או עשה מצוה, לא מפני דבר בעולם, לא פחד ולא יראה ולא לבקש כבוד, אלא מפני הבורא ברוך הוא, כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו, הרי זה מקדש את השם".

ולפי זה מתחדשת הגדרה אחרת של חילול השם, היינו שיש קיום של קידוש השם כשהודי עוסק לקיים את רצון השם בלי נגיעות, בין אם זה בפומבי בין אם זה בצנעה. ולפי זה אין המצווה של קידוש השם נמדדת לפי ההשפעה על אחרים, אלא לפי עצם הביטול של האדם לרצון הקב"ה, שעשה ברצונו ובלי נגיעות אישיות של כבוד וכדומה.

כך העיר הרב אבי שפרן במאמר ואחר כך במכתב אלי. ודברים של טעם הם. וכתב עוד, שלפי זה, כשאדם מוסר את נפשו ממש ומת על קידוש השם, הוא מקיים את מסירת נפש המוחלטת שבמהות מעשה כזה. היינו שזה רק הדרגה הגבוהה ביותר של מה שכתב הרמב"ם בהלכה י.

ורצה הרב שפרן לתרץ עוד, למה אם כן לא התחיל הרמב"ם בהלכה זו ורק כתב אותה בהלכה י, היינו בגלל שהש"ס רמב"ם איירי כנגון זה של מסירת נפש, שמוסר את נפשו ממש [גם ביומא דף פו ע"א על קידוש השם בהנהגותיהם ובמידותיהם של האמוראים] ולכן התחיל הרמב"ם בזה. אבל הרמב"ם הבין שזו רק דוגמא של הכלל שהביא בהלכה י.

מכתב מאלוהו (חלק א עמודים 22-32):

Rabbeinu Yonah goes even further, explaining that our primary purpose in this world is to sanctify Hashem's name:

*And now reflect on how great is our obligation to sanctify Hashem's name, for the main reason why Hashem sanctified us with His Torah and mitzvos to be a nation to Him is in order to sanctify Him and to be in awe of Him.*⁹⁶

By keeping His Torah, we, the Jewish People, are called Hashem's witnesses.⁹⁷ According to our Sages, we are thereby testifying to His very existence.⁹⁸ It is not enough that we ourselves do this. We are obliged to encourage others to do this as well.⁹⁹ When a Jew decides to do *teshuvah* and to keep the Torah, he is giving such testimony. This is a great act of *kiddush Hashem*.

The Chofetz Chaim said that someone who says, "It is enough that I am a good Jew and that I walk in the ways of my forefathers [without helping others]," is making a fundamental mistake.¹⁰⁰ Therefore, Torah-observant Jews have to act in such a way that their behavior will inspire and model Torah observance for others, in particular our estranged brethren. Since an outreach professional is seen as a representative of the Torah, he maintains the status of a Torah scholar with respect to

"נתבונן נא – הנה המצוה העיקרית היא קדוש ה'. כי היא כוללת הכל, כל המצוות וכל עניני עבודת ה' תוכנם הוא קדוש ה'".
כד הקמח (ערך חילול השם):

"ואין ראוי לשום אדם לחפזין כבוד בעולם הזה, כי אם לכבודו יתברך, להשתדל במעשים שיתקדש בהן שם שמים ולא שיחולל בסבתו".

שערי תשובה (שער ג סימן קנח):

"כי עיקר מה שקדשנו השם יתברך בתורתו ובמצוות והבדילנו להיות לו לעם – כדי לקדשו וליראה ממנו".

ישעיה (מג, י):

"אתם עדי נאום ה'".

ילקוט שמעוני (רמז קנח):

"אתם עדי נאום ה'... כי אני הוא, לפני לא נוצר קל, ואחרי לא יהיה. תני רבי שמעון בר יוחאי: אם אתם עדי אני ראשון ואחרי לא יהיה, ואם אין אתם עדי כביכול אין אני ה'".

כוכבי אור (מאמר ב):

"מי שהוא עמל במעשה לזכות את הרבים ולמשוך את לבבם לעבודת ה' יתברך שמו, לשמור ולקיים את התורה והמצוות בסוד מרע ועשה טוב, כי זהו קדוש ה' גמור".

ספר צדקתם עומדת לעד (עמוד ט):

"וכן אמר החפץ חיים: האומר, די לי במה שאני עצמי יהודי והולך בדרכי אבותינו, טועה בעצם הענין".

these laws.¹⁰¹ He, therefore, has an extra responsibility—mandated by the principle of *kiddush Hashem*—to act with exemplary interpersonal traits, to speak calmly and pleasantly, and to act in such a way that people will not only love him but praise him and desire to imitate him.¹⁰² It is basic to everyone's service of Hashem to try to do this.¹⁰³ One has to be willing to undergo considerable difficulties to fulfill this aspect of *kiddush Hashem*.¹⁰⁴

Every lecture and every Shabbos invitation to our unaffiliated brethren should be motivated by the desire to sanctify Hashem's

101 רמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה יא):
"הכל לפי גדלו של חכם".

היינו שכל הגדול מחבירו, הקידוש והחילול ה' על ידו גדול יותר. והסיבה לכך היא שכל הגדול מחבירו נחשב כנציג נכבד יותר של התורה. ובעיני יהודי חילוני [שעל פי רוב אין לו שום קשר עם גדולי תורה], המקרב הוא הרב הכי גדול שהוא מכיר. ופעם דרשתי בבית המדרש של הישיבה בברלין שבגרמניה, וטענתי שבברלין כל יהודי שומר תורה ומצוות יש לו דין תלמיד חכם בנוגע לזה.

102 רמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה יא):

"צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפניו משורת הדין, וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו מנחת עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם ומקבלם בסבר פנים יפות ונעלב מהם ואינו עולבם, מכבד להן ואפילו למקילין לו ונושא ונתן באמונה ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתו, ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה, עטוף בציצית מוכתר בתפילין ועושה בכל מעשיו לפניו משורת הדין. והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישנומם עדי שיתמצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו, הרי זה קידש את ה' ועליו הכתוב אומר, ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר".

ומקורו בגמרא במסכת יומא.

יומא (דף פו ע"א):

"ואהבת את ה' אלקיך, שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ויהא משאו ומנתנו מנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו, אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לבריות שלא למדו תורה. פלוני שלמדו תורה, ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר, ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומנתנו באמונה ואין דבורו מנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו, אוי לו לפלוני שלמדו תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה. פלוני שלמדו תורה, ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מוכוערין דרכיו. ועליו הכתוב אומר, באמר להם עם ה' אלה ומאריצו יצאו".

103 דעת חכמה ומוסר להרב ירוחם ליוואוויץ (חלק ג סימן רפז):

"כי ענין קידוש השם הוא המינימום המוטל על האדם".

104 הרב משה שפירא (בדברי ברכה לספר עבודת אהבה):

"ועיין בלשון הרמב"ם מצות עשה ט, היא שצונו לקדש ה' והוא אמרו ונקדשתי וגו', וענין זאת המצוה אשר אנחנו מצווים לפרסם האמונה הזאת האמיתית בעולם וכו' וכל תוכחה מעשה קדוש ה' היא, כי היא העמדת האמת על תילה. ועיין בלשון המדרש תנחומא שהובא בהגהות מיימוניות ובקריית ספר פרק ו מהלכות דעות (מצוה יא) שהשיבה מדת הדין אף על פי כן היה להם להתבנות על קידוש שמך ולקבל על עצמם הכאות וכו'. והנה בלשון הרמב"ם שם הרי זה מבואר דשיעור עד הכאה הוא משום דלא יקבל לכן פטור, וכך הוא מבואר בחינוך רלט. עיין שם. ובמדרש מבואר דהוא משום שחייב למסור עצמו להכאה וכוונן על קדוש שמו. ושם בקריית ספר מבואר דקבלת ההכאה היא חלק מעצם מצוות תוכחה עיין שם וכן הוא בנתיב התוכחה למהר"ל פרק ב והביאור הוא דבמעשה קדוש ה', מעצם המצוה הוא למסור את עצמו, וכלשון הרמב"ם שם בספר המצוות אשר אנחנו מצווים לפרסם האמונה הזאת האמיתית בעולם ושלא נפחד בהיוק שום מויק ואף על פי שבא עלינו מכריח גובר ולא לא נשמע ממנו, אבל למסור עצמנו למיתה וכו', הרי שזה מעצם גדרה של מצות קדוש השם, מסירת עצמו לנזק. ודו"ק".

name.¹⁰⁵ When a non-observant Jew returns to Judaism, it is a great *kiddush Hashem*. As Rav Shlomo Wolbe put it, "The sinner, when he leaves his former ways [to become observant], humbles the reality of evil in the world...and through this, the glory of Hashem is raised up. And this is our mission in this world—to annul the evil and to increase the glory of Hashem."

The *Zohar* states that when a person helps someone remove himself from impurity, it is as if he has created that person. He literally gave that person life. The *Zohar* states that one should actively seek out evildoers to help them in this way.¹⁰⁶ One who does this is fulfilling his primary mission in the world: he is "doing the core thing of all our Divine mission in this world—he himself is meritorious and he causes merits to others."¹⁰⁷ There is no greater means of revealing the glory of

105 ספר חומת הדת של החפץ חיים (מאמר חיזוק הדת א):

"וכבוד ה' נקרא כשהאדם מחבב תורתו ומצותיו לעיני הכל ומזרום שגם הם יקיימו דבריו".
 וכבר כתב רבינו יונה כעין זה, כשבא להודיע איך לכפר על חילול ה'.

שערי תשובה (שער ד אות ה):

"וגם לחולי הויה, אף על פי שאין לו מרפא על דרך שאר העונות, ימצא לו מרפא, אם יעזרהו השם יתברך לקדש תורתו נגד בני אדם, ולהודיע לבני אדם גבורת השם וכבוד הדר מלכותו... ולעזור למבקשי אמונה, ולהסיר השקר והעול, כי הודעת אמת והשיבו לבצרה—כבוד אלוקים..."

הרב משה שפירא (בדברי ברכה לספר עבותות אהבה):

"ועיין שם בלשון הרמב"ם פרק ו הלכה ז מדעות, הרואה חברו שחטא או שהלך בדרך לא טובה, מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא וכו'. עכ"ל. הרי דפלגניהו לתרתי, המצוה להחזירו למוטב והוא דין הוכח תוכיח ולא תשא עליו חטא. והמצוה להודיעו שהוא חוטא והיינו להעמיד האמת. והוא מדיני קדוש ה' וכמו שנתבאר בלשון המדרש".

106 הזוהר הקדוש (פרשת תרומה דף קכח ע"ב):

"ההוא זכאה בעי למודף בתר חייבא ולמקני ליה באגר שלים, בגין דיעבר מניה ההוא וזהמא ויתכפיא סטרא אחרא ויעביד לנפשיה, בגין דיתחשב עליה כאילו הוא ברא ליה".

תרגום:

הזכאי צריך לחפש רשע ולקנות אותו בתשלום שלם, כדי להעביר ממנו הטומאה להכניע הסטרא אחרא. [ואתו זכאי] עושה לעצמו, כי נחשב לו כאילו הוא ברא אותו [את אותו חוטא].

107 הרב שלמה וולבה—על החיוב לקרב יהודים לתורה (אפיקי תורה תשס"ו עמוד צד):

"בוא וראה דברי הזוהר הקדוש, שאין זכות יותר גדולה מאשר לקרב רשע שיעזוב דרכו הרעה. והנה הזוהר הולך בזה בדרכו הוא מבאר את הפעולה של קירוב רשע למוטב מצד המשמעות שלה לגבי עצם המציאות של כחות הטוב והרע בעולם. הרשע העוזב דרכו הרעה יש בזה הכנעה לעצם מציאות הרע בעולם, כי הנה אדם זה הכיר את השקר שברע, וכי דרך החיים האמיתית היא הדרך הטובה של התורה ועבודת השי"ת, ובוה מתרומם כבוד השי"ת בעולם. גם כן הרי זאת היא עבודתו לבטל הרע ולרומם כבוד השי"ת בעולם, ואדם העוסק בזה למעשה על ידי קירוב רשעים לטוב, הוא העושה העיקר מכל עבודתו בעולם שהוא בעצמו זכה וזיכה גם אחרים כמו שאמרו חז"ל על משה רבינו עליו השלום משה זכה וזיכה את הרבים".

Hashem, states the *Zohar*.¹⁰⁸ For *teshuvah* causes the forces of evil to be subdued and the glory of Hashem to be raised.¹⁰⁹

Finally, we need to appreciate that our personal behavior as *mekarvim* impacts on the attitudes of the “not-yet-observant.” This means that on issues that impact *kiddush* and *chillul Hashem* we should be embracing the highest of halachic standards. This would include the highest levels of halachic purity when it comes to our handling organizational finances, the setting of appropriate boundaries in our dealings with the opposite gender, and probity in general.¹¹⁰

12. *Chillul Hashem—Do Not Desecrate Hashem’s Name*¹¹¹

ולא תחללו את שם קדשי.¹¹²

Do not desecrate My holy name.

Generally speaking, *chillul Hashem* is the opposite of *kiddush Hashem*.¹¹³ When a person does not keep the Torah, it is a desecration of Hashem’s name.¹¹⁴ The *chillul Hashem* that is caused by a sin is worse than the

108 זוהר הקדוש (שם):

”ודא איהו שבחא דיסתלק ביה יקרא דקודשא בריך הוא יתיר מושבחה אחרא ואסתלקותא דא יתיר מכולא...תא חזי כל מאן דאחיד בידא דחייבא ואשתדל ביה למשבב אהרא בישא—איהו אסתלק בתלת סלוקין, מה דלא אסתלק הכי ברנש אחרא.”

תרגום:

וזהו השבח שלו, שיתעלה על ידו כבוד הקב"ה יותר מכל מעשה טוב אחר...בא וראה: כל מי שאוחז ביד רשע ומשתדל איתו לעזוב את הדרך הרעה—הוא מתעלה בשלש עליות, מה שלא מתעלה באופן דומה שום בן אדם אחר.

109 זוהר הקדוש (שם):

”מאי טעמא בגין דאיהו גרים לאתכפייא [להכניע] סטרא אחרא ולאסתלקא יקרא דקודשא בריך הוא ועל דא כתיב באהרן: 'ורבים השיב מעוון', וכתיב 'בריתי היתה אתו...' גרים לאכפייא סטרא אחרא, גרים דיסתלק קודשא בריך הוא ביקריה וגרים לקיימא כל עלמא בקיומי לעילא ותתא.”

תרגום:

למה? מפני שהוא גורם להכניעת הסטרא אחרא ולהתעלות כבוד הקב"ה, ועל זה כתוב באהרן 'ורבים השיב מעוון', וכתיב 'בריתי היתה אתו...' הוא גורם להכניעת הסטרא אחרא, וגורם לעליית כבוד הקב"ה וגורם לקיום כל העולמות העליונים והתחתונים.

110 עיין לדוגמא בספר *Modernity within Tradition* מהרב מרדכי ברויאר (עמודים כח וכט).

111 ספר המצוות (לאוין סג); בה"ג (לא תעשה קלו); סמ"ג (לאוין ב); סמ"ק (פה); רב סעדיה גאון (לא תעשה לג); חינוך (מצוה רצה).

112 ויקרא (כב, לב).

113 ספר המצוות (לאוין סג):

”והוא הפך קדוש ה'.”

114 עמוס (ב, ז):

”השאפים על עפר ארץ בראש דלים ודרך ענוים יטו ואיש ואביו ילכו אל הנערה למען חלל את שם קדשי.”

transgression itself.¹¹⁵ Every Monday and Thursday, the righteous fast over any *chillul Hashem* that may have occurred.¹¹⁶

The *Rambam* describes an act of *chillul Hashem* as follows: “Anyone who willingly transgresses, without coercion, any of the mitzvos of the Torah, with haughtiness and as an act of rebellion, has committed an act of *chillul Hashem*.” Note that this passage in the *Rambam* is discussing an act that is done in private. The act of rebellion itself is a *chillul Hashem*. Only afterwards does he add, “And if he did this in front of ten Jews, he has desecrated Hashem’s name in public.”¹¹⁷

One of the greatest manifestations of *chillul Hashem* is the fact that most of the Almighty’s Chosen Nation do not keep His Torah.¹¹⁸ This is surely a public *chillul Hashem*! And it is only to avoid an even greater *chillul Hashem* that God does not punish us for abandoning Him, as we deserve.¹¹⁹ To the degree that we have not been an inspiring example, the non-observance of others implicates us in *chillul Hashem* as well.¹²⁰ Another aspect

115 משך חכמה (על הפטרה של פרשת וילך, ד"ה שובה ישראל):

"כי באמת חילול השם שבא מן העבירה קשה כפליים יותר מן העבירה".

116 שולחן ערוך (אורח חיים סימן תקפ סעיף ג):

"יש מי שאומר שגורו שיהיו מתענין בכל שני וחמישי על חורבן הבית, ועל התורה שנשרפה, ועל חילול השם; ולעתיד לבוא יהפכם ה' לששון ולשמחה".

משנה ברורה (סעיף קטן טז):

"ומי שאינו יכול להתענות, על כל פנים יתפלל בהם על דברים הללו".

117 רמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה י):

"כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, בשאט נפש, להכעיס, הרי זה מחלל את השם, ולפיכך נאמר בשמועת שקר, וחללת את שם אלקיך אני ה'. ואם עבר בעשרה מישראל, הרי זה חילול את השם ברבים".

118 זו היתה מרגלית בפיו של הרב נח ויינברג, ראש ישיבת אש התורה. ונראה שהצדק עמו. ראשית כל, אף על פי שמוזכרות בחז"ל רק כמה עבירות מסוימות שעוברים בהן על חילול ה', כתב ספר יראים (סימן שם) שחילול ה' ישנו בכמה דרכים ואין להם שיעור. והסמ"ג והסמ"ק כללו בגדרי חילול השם מי שגורם לגויים שיאמרו אין תורה לישראל. והאידיגא המצב הוא שרוב כלל ישראל עוברים על רוב התורה ואפילו על עצם קבלת עול מלכות שמים, וגם על מצוות פרוטיות כמו גזילה במידות ובמשקלות עוברים על חילול ה', קל וחומר כשעוברים על כל התורה. ואם כשיחיד עובר הוא חילול ה', קל וחומר כשרוב העם עוברים.

ביאור מהרש"ל (על הסמ"ג ריש מצוה ב):

"יש מקשין למה תלה עיקר עון החילול במלת השם יותר משאר עבירות, ולמה לא אמר לא תחללו אותי. ונראה לי שהוא יתברך לא קפיד אלא אמעלות ישראל, שלא יצא עליהם שום דופי וקלון, כי הם תלויין בשמו יתברך... אם כן כשהם אינן נוהגין במעשיהם ומחללין את גאון תפארת כביכול, כאלו חללו את השם יתברך שהם מתקדשין ממנו, והבן".

119 כד הקמה (ערך חילול השם):

"בא וראה כמה גדול עון חילול השם, שאף בשעה שהיו ישראל חייבין כליה במדת הדיון, הבטיחם הקב"ה שלא יכלה אותם, מפני חילול השם".

120 כד הקמה (ערך חילול השם):

of this *chillul Hashem* is the spiritual hemorrhaging of the Jewish nation through assimilation and intermarriage. The prophet Yechezkel tells us a shocking thing. Even though we are judged by our actions in exile, our very presence in exile is a *chillul Hashem*, for the nations of the world say, "These are Hashem's people, and yet they had to leave the land."¹²¹ The nations know that we are Hashem's obligated people¹²² and that means that we ought to be keeping his Torah. The *ba'al teshuvah* movement is a part of the pre-Messianic Era that comes to end the *chillul Hashem* of our being in exile. When this situation will be resolved, there will be no greater *kiddush Hashem* or glory of the Almighty, as the *navi* Yeshayah puts it, "You are my servant, Israel, in whom I will be glorified."¹²³

The greater a representative of the Jewish People one is,¹²⁴ the more of a *chillul Hashem* there is when such he speaks irritably, gets into arguments with others, or is not friendly. And so it is if he creates any suspicion of improprieties (financially,¹²⁵ between the genders, or otherwise¹²⁶), or if

"ויש לך לדעת כי לשון חלול השם הוא מלשון חול, כי המחלל את השם בדבורו או במעשהו סיבה שהבריות השומעים או הרואים יתרהרו אחריו לעשות למעלה מן הקדש חול".

ומשמע מדבריו, דדברים אלו נחשבים חילול ה', לאו דווקא אצל אדם חשוב, אלא גם כן אצל כל בני אדם.

יחזקאל (ל', יט-כב):

"ואפי' אתם בנים ויורו בארצות כדרכם וכעלילותם שפטתים. ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי באמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו. ואחמל על שם קדשי אשר חללוהו בית ישראל בגוים אשר באו שמה. לכן אמר לבית ישראל כה אמר ה' אלוקים לא למענכם אני עשה בית ישראל כי אם לשם קדשי אשר חללתם בגוים אשר באתם שם".

השתמשתי בלשון "אומה המחויבת" במקום לשון "עם הנבחר", כי ראיתי שהרבה טועים במושג 'בחירה' כאילו ה', על ידי שבחר בנו, נתן לנו זכויות בלבד בלי טירחא. אמנם ברית עשה ה' עמנו שאדרבה, יעשה אותנו יותר מחויבים עם אמות מידה גבוהות יותר של עונשים, אם לא נקיים את הברית שעשה איתנו.

ישעיה (מט, ג):

"ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר".

רמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה יא):

"הכל לפי גדלו של חכם".

היינו שכל הגדול מחבירו, קידוש ה' וחילול ה' שנגרם על ידו גדול יותר.

יומא (דף פו ע"א):

"היכי דמי חילול השם? אמר רב, כגון אנה, אי שקילנא בישראל [אם אני קונה בשר בהקפה] מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר. אמר אביי, לא שנו אלא באתרא דלא תבעי [במקום שלא נהגו שהקצב גובה דמיו—פירוש שאם אני מאחר לפרוע—המוכר חושב אותי לגולן]. אבל באתרא דתבעי, לית לן בה. אמר רבינא, ומתא מחסיא אתרא דתבעי הוא. אביי כדשקיל בישראל מתרי שותפי, יהיב זוזא להאי זוזא להאי [משקנה בשר משני שותפים נתן דמיו לכל אחד מהם—פירוש שמא לא ידע חבירו שכבר שילם] והדר מקרב להו גבי הדדי ועביד חושבנא [אחר כך הפגישם לעשות חשבון]... אביי אמר... אבל מי שקורא ושוטה ומשמש תלמיד חכם ואין מושאו ומתנו באמונה ואין דבורו נגח עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו, אוי לו לפלוני שלמד תורה... ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה ממוערין דריכו".

יומא (דף פו ע"א):

there are negative rumors about him.¹²⁷ To the non-affiliated Jews, an outreach professional is often the greatest representative of Torah with whom they will come in contact. He has the equivalent status of a Torah scholar with respect to these laws.¹²⁸ When his behavior is exemplary, the *Rambam* applies that same verse to him: "You are my servant, Israel, in whom I will be glorified"¹²⁹ applies to the nation as a whole. When the behavior of a Torah-observant Jew is not exemplary, the non-observant Jew concludes that the Torah cannot be true. There is no bigger *chillul Hashem* than that!¹³⁰

13. Loving Hashem¹³¹

ואהבת את ה' אלוך.¹³²

And you should love Hashem, your Lord.

The greatest fulfillment of the mitzvah to love Hashem is to bring others closer to Him.¹³³ The classic example of this is the life mission

"כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו [פירוש מחמת שם רע שיצא עליו] [היכי דמי]. אמר רב נחמן בר יצחק, כגון דקא אמרי אנישי, שרא ליה מריה לפלניא [שאומרים עליו 'מחול לו יוצרו על מעשיו']".
רמב"ם (שם):

127 "ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות, דברים שהבריות מרגנים אחריו בשבילם, ואף על פי שאינן עבירות, הרי זה חילול את השם. כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר, והוא שיש לו ונמצאו המוכרים תוכעין והוא מקיפן, או שירבה בשחוק או באכילה ושתייה אצל עמי הארץ וביניהן, או שדבורו עם הבריות אינו בנחת ואינו מקבלן בסבר פנים יפות, אלא בעל קמטה וכעס וכיוצא בדברים האלו, הכל לפי גדלו של חכם".
אור הצפון לסבא מסלובודקה (חלק ג עמוד כד):

"אבל מכיון שאינו מדקדק במדת דרך ארץ ואין דבורו בנחת עם הבריות, הריהו גרוע מחייבי כריתות ומיתות בית דין ותקנתו קשה מכולם".
דעת תורה מהרב ירוחם ליוואוויץ (פרשת אמור עמוד רט):

128 "הגרי"ב זצ"ל היה אומר שאף שנפסק הדין (יורה דעה סימן רמג סעיף ב) 'דאין בדורינו עכשיו חכם לענין שיתנו לו ליטרא דדהבא אם מביישו, אבל לענין חילול השם הננו ודאי כתלמידי חכמים'".
ישעיה (מט, ג):

129 "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר".
ספר חורב להרב שמשון רפאל הירש (סימן כו סעיף קטן ג):
130 "איך ילמדו הם לכבד את התורה בקדושה נאמנה בכבוד והדר, בראותם או בהאמינם לראות, כי התורה בלימודיה בלתי מקודשת בחייהם ובפעולתם, וקדושים לא יהיו על ידה!"

131 רמב"ם (ספר המצוות, מצות עשה ג; הלכות יסודי התורה פרק ב); חינוך (מצוה תיח); יראים (סימן תד); סמ"ג (מצות עשה ג); סמ"ק (מצוה ג).

132 דברים (ו, ד).

133 יומא (דף פו ע"א):

of Avraham Avinu.¹³⁴ Avraham's love of Hashem, as a loyal and loving servant, led him to spread Hashem's name. He is therefore called by Hashem, "my lover."¹³⁵ It was this trait that transformed Avraham Avinu into the forefather of the Jewish nation.¹³⁶

The Chofetz Chaim writes that guiding others to follow in the ways of Hashem is a fulfillment of loving Hashem on the most fundamental level.¹³⁷

"כדתניא, ואהבת את ה' אלוך, שיהא שם שמים מתאהב על ידך".

ופירוש "מתאהב" כמו שכתוב בספרי (דברים לט):

"אהבהו על כל הבריות כאברהם אביך, כענין שנאמר (בראשית יב, ה), 'ואת הנפש אשר עשו בחרן'".

ספר המצוות (מצות עשה ג):

"כבר אמרו שמצוה זו כוללת גם כן שנדרוש ונקרא האנשים כולם לעבודתו ויתברך ולהאמין בו, וזה כשתאהב אדם תשים לבך עליו ותשבחתו ותבקש האנשים לאהב אותו. וזה על צד המשל כן, כשתאהב האל באמת כמה שהגיעה לך מהשגת אמיתתו, הנה אתה בלי ספק תדרוש ותקרא המופרים והסכלים לידיעת האמת אשר ידעת אותה. ולשון ספרי, ואהבת את ה', אהבהו על הבריות כאברהם אביך, שנאמר, ואת הנפש אשר עשו בחרן, רצה לומר כמו שאברהם, בעבור שהיה אוהב השם, כמו שהעיד הכתוב אברהם אוהב, שהיה גם כן לגודל השגתו, דרש האנשים אל האמונה מחוץ אהבתו, כן אתה אוהב אותו עד שתדרש האנשים אליו".

מורה נבוכים (חלק ג פרק נא):

"כי ידעתיו אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו. הנה התבאר לך כי כוננת כל השתדלותם היתה לפרסם יחוד השם בעולם והיישיר בני אדם לאהבתו ומפני זה זכו לזאת המדריגה".

כד הקמח (ערך אהבה):

"כשם שקרא אברהם אבינו להאמין מרוב אהבתו, כך אתה תאהבהו עד שתקרא בני אדם אליו ותמשיכם לעבודתם".

ספר חרדים (פרק א אהבת השם אות ט):

"ותיבת 'ואהבת' יוצא לשני. כלומר תעשה באופן שיאהבהו אחרים".

וכן כתב בספר החינוך (מצוה תיח) ובערך השלחן (אורח חיים סימן א סעיף קו) שמצות האהבה כוללת את החיוב לגרום שאחרים יאהבו את השם גם כן.

ספרי (דברים לט): ספר המצוות (מצוות עשה ג); וחינוך (מצוה תיח). 134

ספר המצוות (מצות עשה ג): 135

"ורצה לומר כמו שאברהם, בעבור שהיה אוהב השם, כמו שהעיד הכתוב אברהם אוהב, שהיה גם כן לגודל השגתו, דרש האנשים אל האמונה מחוץ אהבתו וגו'..."

וכמו כן ברקנאטי (מצות עשה קעה).

שו"ת חתם סופר (הקדמה לזורה דעה הנקרא פתוחי חותם):

"ואהבת ה' לאברהם אבינו ע"ה היה בעיקר על שלימד דעת את העם וקירבם לעבודתו, וכמו שהעיד הפסוק (בראשית יח): כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו' [ידעתיו פירש רש"י לשון חבה] כי מה יתן ומה יוסיף האדם אם יוסיף מלאך אחד על אלפי רבבות מלאכי מועלה ועל זה שקירב אברהם אבינו אנשים, קרא לו ה' 'זרע אברהם אוהב', וחלף אהבתו אל ה' היה אהבת ה' אליו".

שו"ת חתם סופר (הקדמה לזורה דעה הנקרא פתוחי חותם): 136

"על שלימד דעת את העם וקירבם לעבודתו, והיא שעמדה לו יותר מכל מעשה הטוב וזכות הנפש אשר היו לו לעצמו, כי באמת גם לפניו היו יחידי סגולה אשר ידעו את ה' ודעת דרכיו יחפצו ובאהבתו ישגו תמיד".

ספר חומת הדת של החפץ חיים (הקדמה): 137

"הזהירות אחד לחבריו לקיום דת ה', היא עצם המצות עשה של אהבת ה' שאנו קורין בכל יום בבוקר ובערב, ואנו מקבלין תיכף זה עליו בברכת אמת ויציב שאנו אומרים ודבריו חיים וקיימים וכו' על אבותינו ועלינו וכו'".

The *Chovos HaLevavos* states that even if a person were to reach the level of the angels, this would not be as much of a merit as that of leading others to embrace the Torah.¹³⁸

14. עת לעשות לה'

עת לעשות לה' הפרו תורתך.¹³⁹

It is a time to do for Hashem, [even if] this requires the temporary suspension of Your Torah.

Sometimes, a historical situation arises which requires a temporary solution, drastically different from those we would normally follow. In the times of the prophets, this could even lead to the temporary suspension of a Torah-based halachah.¹⁴⁰

Hence, Eliyahu HaNavi, on Mount Carmel, sacrificed an animal outside of the Beis Hamikdash—an act that is normally culpable of excision—in order to show the emptiness of the prophets of Ba'al.¹⁴¹

138 חובות הלבבות (שער אהבת ה' פרק ו):

"וראוי לך, אחי, לדעת, כי זכות המאמין, אפילו אם יהיה מגיע אל התכלית הרחוקה בתוקן נפשו לאלקים יתברך, ואילו היה קרוב למלאכים [לנביאים] במידותם הטובות ומנהגייהם המשובחים והשתדלותם בעבודת הבורא ואהבתם הזכה בו, אינם כזכות מי שמורה בני אדם אל הדרך הטובה ומיישר הרשעים אל עבודת הבורא, שזכותו נפלות בעבור זכותם בכל הימים ובכל הזמנים. והמשל בזה משני סוחרים הגיעו אל המדינה, הרויח אחד מהם בסחורה אחת שהיתה בידי עשרת כפלי הקרן, והיה הכל מאה זוז, והרויח שני כפל אחד בלבד, והיו לו סחורות רבות והגיעו לידי עשרת אלפי זוזים, והיה ריוח הסוחר הראשון עם רוב כפלי הרויח תשעים זוז ועשרה חלקים מאחד עשר חלק בוז, והיה ריוח הסוחר השני חמשת אלפים זוזים עם מעט כפל הרויח. וכן, אחי, מי שאין מתקן אלא נפשו בלבד, תהיה זכותו מעטה, ומי שמתקן נפשו ונפשות רבות, תכפל זכותו כפי זכות כל מי שיתקן לאלקים, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (אבות פרק ה משנה יח): כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ואמרו: משה זכה וזיכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו, שנאמר (דברים לג, כא) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, ואמר (משלי כד, כה) ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב וגו'".

139 תהלים (ק"ט, קכז):

"עת לעשות לה' הפרו תורתך".

רש"י (תהלים ק"ט, קכז):

"עת לעשות לה' וגו'. מוסב על מקרא שלפניו, הבינו ואדעה עדותך, להבין עת לעשות לשמך, איך יעשו אותם שהפרו תורתך למצוא רצון וסליחה ותמצא להם...ורבותינו דרשו ממנו שעוברין על דברי תורה כדי לעשות סייג וגדר לישראל, כגון גזעון ואלוהו בהר הכרמל שהקריבו בבמה".

140 יש כמה וכמה דוגמאות לזה, כמו המעשה של אליהו בהר כרמל, וכמו שמביא הרמב"ן בנוגע לחטא העגל בשמות (לב, כו) "איש הרבו על ירכו", שנידון במיתה מי שגיפף ונישק, אף על פי שאין זה הדין לדורות. וכן מיתתו של המקושש עצים היתה בהורות שעה, לדעת רבי יהודה (סנהדרין דף פ ע"ב) ועוד הרבה.

141 רמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ט הלכה ג):

Rabbinic leaders were mandated, through this principle, to institute enactments and implement punishments that are not mandated by the Torah.¹⁴²

The Chofetz Chaim discerned that in his generation the level of ignorance of Torah evoked an 'עַת לַעֲשׂוֹת לָהּ' application of teaching those who are distant from Torah:

*Therefore, it is incumbent on everyone who has absorbed even a bit of Torah knowledge, each one according to who he is, to make efforts to teach what he is able: If he knows Chumash, he should make a study group and teach others; if he knows Mishnah, he should make a Mishnah group and study with them, etc.*¹⁴³

Whenever the contemporary Torah leaders have called upon *b'nei Torah* to dedicate some of their time to teaching the unaffiliated, they have referred to this principle.¹⁴⁴

"וכן אם יאמר לנו הנביא, שנודע לנו שהוא נביא, לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או על מצוות הרבה בין קלות בין חמורות לפי שעה מצוה לשמוע לו. וכך למדנו מחכמים הראשונים מפי השמועה, בכל אם יאמר לך הנביא עבור על דברי תורה כאלהו בהר הכרמל שמע לו חוץ מעבודה זרה, והוא שיהיה הדבר לפי שעה. כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב עולה בחוץ, וירושלים נבחרת והמקריב בחוץ חייב כרת. ומפני שהוא נביא מצוה לשמוע לו, וגם בזה נאמר אליו תשמעון. ואילו שאלו את אליהו ואמרו לו נעקר מה שכתוב בתורה פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, היה אומר לא אלא המקריב בחוץ לעולם חייב כרת כמו שצוה משה אבל אני היום אקריב בחוץ בדבר ה' כדי להכחיש נביאי הבעל. ועל הדרך הזאת אם צו כל הנביאים לעבור לפי שעה מצוה לשמוע להם. ואם אמרו שהדבר נעקר לעולם מיתנו בחנק שהתורה אמרה לנו ולבנינו עד עולם."

רמב"ם (הלכות סנהדרין פרק כד הלכה ד):

"יש לבית דין להלקות מי שאינו מחוייב מלקות ולהרוג מי שאינו מחוייב מיתה, ולא לעבור על דברי תורה, אלא לעשות סייג לתורה. וכיון שרואים בית דין שפריצו העם בדבר יש להן לגדור ולחזק הדבר כפי מה שיראה להם, הכל הוראת שעה, לא שיקבע הלכה לדורות. מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים והביאורו לבית דין וסקלוהו. ומעשה ותלה שמעון בן שטח שמונים נשים ביום אחד באשקלון ולא היו שם כל דרכי הדרישה וחקירה וההתראה ולא בעדות ברורה אלא הוראת שעה כפי מה שראה."

פירוש האברבנאל (הקדמה לספר שופטים):

"השתוף השלישי שהמלכים והשופטים כלם מכים ועונשים, פעמים שלא בדין ושלא מן התורה, כפי צורך השעה, ומפני זה היו שופטי ישראל עושין דברים שלא כמשפט וכהלכה, להיותם להוראת שעה."

ומכל מקום מתקופת התנאים והלואה, לא היה כח זה, אלא היה לבית דין את הכח לעשות סייג לתורה ולהעניש עונשים שלא היו כתובים בתורה. [עיי' ברמב"ם, הלכות סנהדרין פרק כד הלכה ד, ובשולחן ערוך חושן משפט סימן ב סעיף א.]

ליקוטי מאמרים ומכתבים מהחפץ חיים (מכתב עת לעשות לה):

"על כן על כל אחד ואחד שיש רק מעט תורה בתוכו, כל אחד לפי מה שהוא, ישתדל לעשות בזה כפי כחו, אם יודע מקרא, יעשה חבורה וילמד לאחרים, אם יודע משנה יעשה חבורה לומדי משניות וילמד עמהם וגו'."

עיי' בנספח I שהבאנו שם כמה מכתבים של 'קול קורא' של גדולים, על החיוב לעסוק בקירוב בזמננו.

Based on this logic of 'עת לעשות לה', the Chazon Ish permits teaching Torah in front of married women with uncovered hair when necessary.¹⁴⁵

15. *Arvus—Mutual Responsibility*¹⁴⁶

כל ישראל ערבים זה לזה.¹⁴⁷

All of Israel have a mutual responsibility, one for the other.

The Gemara in *Sanhedrin* interprets the verse, “And Jews will stumble over their brethren” (*Vayikra* 26:37) to mean: And Jews will stumble (i.e., be held accountable) over the sins of their brethren. The Gemara concludes that “this teaches us that all [Jews] are responsible one for the other.”¹⁴⁸ In other words, they are culpable when they had the capability to protest and failed to do so.¹⁴⁹

None of the Rishonim count *arvus* as one of the 613 mitzvos, since it is not a commandment, it is a reality. As Rav Moshe Cordovero explains it, at a deeper spiritual level, we all do share each other’s spiritual reality. As Jews, there is ultimately a very deep, even mystical sense of unity amongst ourselves that leads to us all being responsible for each other.¹⁵⁰ Just as we stood at Sinai, “as one man with one heart,” so did

145 חזון איש (אורח חיים סימן טז אות יא):

“ומהאי טעמא אפשר לצדד להקל בזמן הזה להגיד תוכחה ברבים ולהזכיר דברי חז”ל, אף שיש פרועות ראש כנגדו, ומשום עת לעשות. וגם אפשר לסמוך על דעת הר”י, דכיון דאינו משים לבו מותר.”

146 סנהדרין (דף כו ע”ב) ושבועות (דף לט ע”א).

147 רש”י (נצבים כט, כח):

“הנסתרות לה’ אלקינו. ואם תאמרו מה בידינו לעשות אתה מעניש את הרבים על הרהורי היחיד, שנאמר פן יש בכם איש וגו’ (לעיל פסוק יז) ואחר כך וראו את מכות הארץ והיא (שם כא) והלא אין אדם יודע במטמוניו של חברו. אין אני מעניש אתכם על הנסתרות שהן לה’ אלקינו והוא יפרע מאותו יחיד, אבל הנגלות לנו ולבנינו לבער הרע מקרבנו, ואם לא נעשה בו דין, יעניש את הרבים. נקוד על לנו ולבנינו, לדרוש שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן (סנהדרין דף מג ע”ב) משקבלו עליהם את השבועה בהר גריזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה (סוטה לו ע”ב).”

148 סנהדרין (דף כ ע”ב) ושבועות (דף לט ע”א):

“מלמד שכולם ערבים זה לזה.”

149 תורת כהנים (פרשת בחוקותי פרק ז אות ה):

“וכשלו איש באחיו. אינו אומר איש באחיו, אלא איש בעון אחיו. מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה.”

150 תומר דבורה (פרק ראשון הפעולה הד’):

“כל ישראל ערבים זה לזה, מפני שממש יש בכל אחד חלק אחד מחבירו, וכשהוטא האדם פוגם עצמו ופוגם חלק אשר לחבירו

we accept responsibility for each other.¹⁵¹ (See endnote IV.) Each one of us, he writes, actually has some element of our neighbor inside of us. As the *Ritva* puts it, "And [all of Israel] are like one body and they are like a guarantor who is required to repay the debt of his friend."¹⁵²

The concept of *arvus* obligates each Jew to be responsible for the nation's fulfillment of all mitzvos—even rabbinic decrees.¹⁵³

The Gemara brings the following frightening incident:

בו, נמצא מצד החלק ההוא חבירו ערב עליו, אם כן הם שאר זה עם זה".
 נתיבות עולם למהר"ל (נתיב התוכחה):
 "כל ישראל ערבים זה בזה, בשביל שהם עם אחד... שאם יש מכה באחד מאבריו שכולם מרגישים, בעבור שהם כמו גוף אחד וכן
 כאשר אחד מישראל עובר עבירה, מרגישין בחטא זה כל ישראל..."
 מדרש תנחומא (יתרו פרק ג):
 "השוו כולם לב אחד לקבל מלכות שמים בשמחה... ולא עוד אלא שהיו ממשכנין זה על זה".
 ובכלי חמדה כתב שענין האחדות גרם לענין הערבות.
 כלי חמדה (ריש פרשת דברים):
 "והוא מהאי טעמא, שהיו כולם כאיש אחד בלב אחד, ממילא כל אחד נתערב בעד חבירו, ולא היה צריך כלל להכניסם בברית
 בערבות".
 וכן משמע מפירוש העין יוסף.
 עין יוסף (על התנחומא יתרו פרק ג):
 "ממשכנין עצמן זה על זה. פירוש שנעשו ערבים זה על זה, ודייק זה מדאמר כל אשר דבר ה' נעשה והוה ליה למימר אעשה, רצה
 לומר שכל אחד קיבל על עצמו שיעשה כל מה שידבר ה', אלא ע"כ שקיבלו על עצמם ערבות שכל אחד יכוף את חברו לקיים דבר
 ה', להכי כתיב ויענו כל העם יחדיו וגו' נעשה".
 כלי חמדה (ריש פרשת דברים ד"ה ומה):
 "אמנם לאחר שבירת הלוחות דנתפרדה החבילה, ושוב לא זכו למדריגה זו להיותן באחדות הגמור כמו שהיה במתן תורה, לואת
 היה צריך להביאם בברית להיות ערבין זה בזה".
 אור החיים (דברים כט, ט):
 "ונראה כי כוונת משה בברית זה היא להכניסם בערבות זה על זה, כדי שישתדל כל אחד בעד חבירו לבל יעבור פי ה', ויהיו
 נתפסים זה בעד זה והעד הנאמן מה שגמור אומר הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו וגו', הרי שעל הערבות מדבר הכתוב".
 ריטב"א (ראש השנה דף כט ע"א):
 "...וכלם כגוף אחד וכערב הפורע חוב חבירו".
 מדרש רבה (ויקרא פרשה ד פסקה ו):
 "תני חוקיה (ירמיהו ג) שה פזורה ישראל. נמשלו ישראל לשה, מה שה לוקה על ראשו או באחד מאבריו וכל אבריו מרגישים,
 כך הן ישראל, אחד מהן חוטא וכולן מרגישים".
 ברכי יוסף (אורח חיים סימן קכד סעיף קטן ג):
 "ומעתה רחש ליבי דבערבות מואב קבלו כל מידי דרבנן בכללות".
 וכן כתב שו"ת בית שלמה (אורח חיים סימן י) ודלא כמו שכתוב הצ"ח.
 צל"ח (ברכות דף מה):
 "שעל תרי"ג מצות קבלו ערבות עיין שם, והרי מצות דרבנן אינם נכללים במספר תרי"ג מצות... לכך לא חל ערבות על מצות
 שהם מדרבנן".

The Holy One, Blessed be He, said to [the angel] Gavriel, "Go and write a letter tav in ink on the foreheads of the righteous so that the angels of destruction will have no power over them. And on the foreheads of the wicked, write a letter tav in blood so that the angels of destruction will prevail over them."

Said the Attribute of Justice to the Holy One, blessed be He, "Master of the Universe, how are these [people] different from those?"

Said He, "These are perfectly righteous and these are totally wicked."

To which the Attribute of Justice replied, "Master of the Universe, they [the righteous] were in a position to reprove [others] and they did not do so."

To which He replied, "It is revealed and known to Me that if they would have reprovved, their reproof would not have been accepted."

To which the Attribute of Justice replied, "Master of the Universe, if this was known to You, was this known to them [the righteous who did not reprove]?"

[Hashem accepted this accusation, and the righteous were then killed first, even before the wicked.] That is what the verse means when it states, "The old and the young maidens and boys, babies and mothers, all were totally wiped out...and they [the forces of destruction] began with the [righteous] elders."¹⁵⁴

The Arizal would detail all the sins in the *Viduy*, even the ones that he had not done himself, because if his fellow Jew had sinned, it was as if he himself had done the sin.¹⁵⁵

154 שבת (דף נה ע"א):

"אמר לו הקב"ה לגבריאל, לך ורשום על מצחון של צדיקים תיו של דיו שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה, ועל מצחם של רשעים תיו של דם כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה. אמרה מדת הדין לפני הקב"ה, רבנו של עולם, מה נשתנו אלו מאלו אמר לה הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים. אמרה לפניו, רבנו של עולם, היה בידם למחות ולא מוחו. אמר לה, גלוי וידוע לפני שאם מוחו בהם לא יקבלו מוחם. [אמר] לפניו, רבנו של עולם, אם לפניך גלוי, להם מי גלוי. והיינו דכתיב וכן בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשהית...ויהלו באנשים הזקנים".

155 עין חיים להרב חיים ויטאל (שער הסליחות פרק ח):

If my fellow Jew does not know how to say a blessing for himself, then I may recite it for him, even if I already recited that blessing for myself.¹⁵⁶ Hence, I may make Kiddush a second time, since if my fellow Jew does not fulfill a mitzvah, it is then as if I did not do that mitzvah, and I am still considered obligated in order to discharge him from his obligation.

One of the sources of the obligation of *arvus* is from the verse: והנגלות לנו ולבנינו עד עולם.¹⁵⁷ The first part of the *pasuk* can be translated as, "And that which is revealed is for us and our children." "For us" means that we need to relate to it. But in what way? Since the Sages are deducing the concept of *arvus* from here, they must understand that we should not only relate to the revealed law for ourselves (after all each obligation of each mitzvah already tells us that), but that we should relate to the revealed law with respect to taking responsibility for others and their fulfillment of this law. Hence, the obligation of *arvus* also obligates us to teach Torah to those who are ignorant thereof.¹⁵⁸

In addition, since I am accountable for the sin of my neighbor, I have a clear obligation to encourage him to do *teshuvah*. Some learn, in fact, that the mitzvah of *tochachah* has its roots in the concept of *arvus*.¹⁵⁹

"מורי ז"ל היה נוהג לומר כל פרטי הוידוי, וטעמו מבואר לעיל. והיה אומר, אף על פי שלא ימצאו באדם כל הדברים המזכרים עליו, צריך להתוודות עליהם, ובפרט לזה נתקן בלשון רבים. וכן צריך לומר חטאתי ולא חטאתי, והטעם כי כל ישראל הם גוף אחד וכל אחד מישראל הוא אבר אחד, כי זה סוד הערבות, שהאדם ערב לחבירו אם יחטא. ולכן אף על פי שאין בו אותו עון, צריך להתוודות עליו, כי כשעשהו חבירו הרי כאילו הוא עשהו בעצמו".

ראש השנה (דף כט ע"א):

156 "כל הברכות כולן אף על פי שיצא מוציא".

עין שם ברש"י ובתוספות (ברכות דף מה ע"ב) וברבינו יונה ובשלטי גבורים (שם דף כ ע"ב), שחויב זה נובע מהמושג של ערבות. ועיין בשאגת אריה (סימן יג) שמסביר שזה רק למי שאינו בקי, כשאי אפשר באופן אחר, אבל בקי צריך להוציא את עצמו. ולדבריו אין חויב של ערבות עושה אותו ממש כמחויב בדבר, דאם כן למה אינו יכול להוציא אפילו בקיאן. ורוב הראשונים [הגאונים והבה"ג ורש"י והרמב"ם והראב"ד והרמב"ן] פוסקים שאדרבה המוציא את הבקי, הרי זה ברכה לבטלה [ודלא כהתוספות והרא"ש והטור]. אבל יש לחלק בין דין דאורייתא ודין דרבנן בזה ואין כאן מקומו.

157 סנהדרין (דף מג ע"ב):

"אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר ברבי שמעון, לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן כתנאי הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עינין שבעד, מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן".

158 ספר כד הקמח (ערך תורה):

"חייב אדם ללמד תורה לחברו, שכל ישראל ערביין זה לזה בכל המצות".

159 מאמר 'בענין מצות התוכחה' מהרב עובדיה יוסף (קובץ תורה שבעל פה חלק לו):

(See below in this section where we bring the differences between *tochachah* and *arvus*.)

During the times of the Chofetz Chaim, there were many Jewish soldiers in the army who ate non-kosher food, since the Jewish community failed to provide them with kosher food. About this the Chofetz Chaim wrote that it is possible that even someone who is very careful with his *kashrus* observance will still be asked by the heavenly tribunal,

“Reb Yid, Why did you eat pork?”

“Me? Pork?—When? Even the slightest doubt of a prohibition did not enter my mouth. How is it possible that I actually ate pork? Perhaps you have mixed me up with someone else...It can't be me!”

To which the court responds,

“Do you not know about the law of arvus?...You had the opportunity to prevent that particular Jew from eating pork and other prohibited foodstuffs and you did not. Therefore, we consider it that you actually ate these foods yourself.”¹⁶⁰

נאמר בתורה הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ונראה לכאורה שמצוות התוכחה היא מטעם ערבות וכמו שאמרו בשבועות דף לט ע"א, וכשלו איש באחיו, איש בעון אחיו, שכל ישראל ערבים זה בזה".

שערי תשובה (שער ג סימן עב):

"הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא' (ויקרא יט, יז). הוזהרנו בזה, שלא נשא חטא בחטאת חברנו בהמנענו מהוכיח אותם. ואם איש אחד יחטא בהגלות נגלות חטאו, כל העדה יענשו עליו אם לא יוכיחוהו בשבט מוסרם. וכן כתוב (יהושע כב, כ) הלוא עכן בן זרח מעל מעל בחרם ועל כל עדת ישראל היה קצף, והוא איש אחד לא גוע בעונו'. ונאמר (דברים כט, כח) 'והנגלת לנו ולבנינו עד עולם'. ואפילו אמות העולם אמרו (יונה א, ז) 'ונדעה בשלמי הרעה הזאת', אף כי ישראל שהם ערבים זה בזה".

ואף על פי שבאמת בשעת מעשה לא היו יכולים להוכיח את עכן בגלל שלא ידעו מזה, ובאמת נענשו בגלל שכל ישראל ערבים זה בזה. ומכל מקום אין להביא ראיה מזה לשיטת רבי עובדיה יוסף הנוכר לעיל, בגלל שברור מהשערי תשובה שבאזיזה זמן מסויים אחרי שחטא עכן נגלה חטאו ואז היה לכלל ישראל להוכיחו ולא הוכיחו. ולא הסביר השערי תשובה את הסיפור של עכן כמו רוב המפרשים שהבינו שחטאם היה בשעת מעשה—ברגע שחטא עכן—ולא אחר כך, ובגלל ערבות ולא בגלל מניעת תוכחה.

ספר צדקתם עומדת לעד (עמוד 6):

"באותו זמן היו ברוסיה הרבה חיילים יהודים בצבא שנכשלו במאכלות אסורות, מחוסר מאמץ של יהודים טובים אשר יכלו לספק להם אוכל כשר, ואמר על זה החפץ חיים:

יהודי ירא שמים השומר עצמו אפילו מ'ספק ספיקא' של איסור ואינו אוכל מבהמה שהורה בה חכם, יתכן שלעתיד לבוא בבית דין של מעלה יפנו עליו בתביעה:

'ר' יהודי, מדוע אכלת חזיר?'

'אני? חזיר?—אימתי? הרי אפילו 'חשש איסור' לא בא אל פי, ואיך יתכן שהזיר ממש אכלתי? אולי הנכם טועים ב'שם'...זה לא אני!'

There are numerous differences between the obligation to reprove and the obligation of *arvus*. (See endnote V.) In particular, the commentators discuss whether women are subject to the principles of *arvus*¹⁶¹ (see endnote VI), whereas they are certainly included in the mitzvah of *tochachah*. However, when it comes to correcting the sinner, *tochachah* and *arvus* are essentially overlapping obligations.¹⁶² (See endnote VII.)

16. *Teshuvah*

The *Sha'arei Teshuvah* tells us that a component of our own *teshuvah* is to help others do *teshuvah*.¹⁶³ (This is in addition to the requirements to encourage our fellow Jews to do *teshuvah*, such as the obligation of *arvus* we brought immediately above.)

17. *Emulating Our Forefathers*

כל אחד ואחד בישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב.¹⁶⁴

Every person is obligated to say, "When will my deeds reach the deeds of my forefathers, Avraham, Yitzchak, and Yaakov?" Since the Avos, and Avraham Avinu in particular, were

משיבים לו הבית הרין של מעלה:

'וכי איך יודע שיש דין 'ערבות'?...אתה שהיה בידך היכולת למנוע את היהודי ההוא מאכילת חיור ושאר דבר איסור, הרי זה נחשב שממש אתה אכלת!'

161 דעת הרא"ש היא שגנשים אינם בכלל ערבות. ונחלקו האחרונים בדעת הרא"ש, דדעת הצ"ח (ברכות דף כ ע"ב בד"ה אי אמרת) ועוד כמה אחרונים היא שהגנשים אינם בפרשת ערבות כלל, ולכן גם האנשים אינם ערבים להגנשים, אבל דעת רבי עקיבא איגר (תוספותיו למגילה פרק ב משנה ד אות יט, ובחידושו לאורח חיים סימן רעא) הוא שבאמת נשים כן בפרשת ערבות, אבל רק לדברים שהן בעצמן חייבות בהם, כגון קידוש בליל שבת. וכונת הרא"ש הוא רק להוציא את הגנשים מערבות בדברים שהן בעצמן לא חייבות בהם.

162 שו"ת מהר"ם שיק (סימן שג):

"נראה דעלינו מצות תוכחה, משום ב' טעמים. א' משום מצות עשה דהוכיח תוכיח. והב' משום ערבות, שקבלו ישראל בהר גריזים, ובהר עיבל בארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת."

163 שערי תשובה (שער א אות נ בעיקר העשרים):

"להשיב רבים מעון... שנאמר שובו והשיבו מכל פשעיהם, למדנו כי זה מעיקרי התשובה."

164 תנא דבי אליהו רבה (פרק מה):

"כל אחד ואחד בישראל חייב לומר, מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב."

involved extensively in outreach,¹⁶⁵ this then becomes part of our obligation to emulate the actions of our forefathers.

18. Do Not Flatter a Sinner

לא תחניפו את הארץ.¹⁶⁶

Do not flatter a sinner.

A person who fails to reprove when he is supposed to may be transgressing the prohibition against flattering a sinner.¹⁶⁷ This prohibition will be discussed in chapter XIV.

19. Not to Forget the Sinai Experience

רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך. והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחרב.¹⁶⁸

Just take heed and watch yourself very much lest you forget what your eyes beheld—lest they leave your heart all of the days of your life. You should teach them to your children and grandchildren about the day that you stood before Hashem, your Lord, at Sinai.

165 בראשית (יב, ה):

"ויקח אברם... ואת הנפש אשר עשו בחרן".

ופירש רש"י (שם):

"שהכניסן תחת כנפי השכינה. אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאו".

166 במדבר (לה, לג).

167 חפץ חיים (פתיחה ללאוין טז):

"ולפעמים עובר [המספר לשון הרע] עוד על איסור חנופה, שהוא להרבה גאונים [הרא"ם, בעל התוספות והגאון ר"ש בן גבירול] לאו גמור, והוא לאו דלא תחניפו את הארץ (במדבר לה, לג) וגו'".

באר מים חיים (שם):

"אם מתעצל [השומע] להוכיחו [המספר לשון הרע] במקום שיש תועלת נקרא גם הוא חנף, כמו שהביא הרא"ם ראייה מקידושין פרק בתרא (דף ע"ב) וגו' דאמר רב נחמן לרב יהודה, השתא דאתי מר, לישתעי מר דיניא, דלא לימא מיחנפי רבנן אהדדי. פירוש, אי שתיקנא. עכ"ל הרא"ם. וכדומה לזה כתב רבינו יונה במאמר קצה. עיין שם".

168 דברים (ד, ט-י).

The *Ramban* maintains that it is a negative commandment not to forget the Sinai experience.¹⁶⁹ This mitzvah is to know that since the entire Jewish People were at Sinai, any attempt by any false prophet to change the Torah, no matter what signs and proofs he brings, is false.¹⁷⁰ The verse specifically enjoins us to teach the next generation about the revelation at Mount Sinai. It would seem logical that this obligation would extend to conveying this value to all those lacking in this belief. (See endnote VIII.)

B. OTHER OBLIGATIONS THAT IMPACT *KIRUV*

Not every situation allows for the soft and gentle influence that is indicated by the mitzvos of *tochachah*, teaching Torah and the like. Sometimes the Torah or the Sages require us to convey a stronger response. In chapter XIII, we will see that even within the mitzvah of *tochachah*, the *Rambam* allows us, under certain circumstances, to embarrass someone if he is not responsive to our initial admonishments.¹⁷¹ Since these injunctions are not related to outreach (as we practice it today), we will only mention them in passing here.

1. *Protesting Sin*

Not every situation lends itself to *kiruv*—to engaging the parties involved in getting closer to Yiddishkeit. Sometimes, one has to express outrage to protest certain behavior so that people will know that it is

169 רמב"ן בספר המצוות (מצוות לא תעשה ששכח אותן הרב, מצוה ב):

"המצוה השניה, שנמנענו שלא נשכח מעמד הר סיני ולא נסיר אותו מדעתנו, אבל יהיו עינינו ולבנו שם כל הימים".

וגם הבד"ג הביא לאו זה. אבל הרמב"ם השמיט לאו זה וזה בגלל שסבר שפסוק זה לא איירי במעמד הר סיני, אלא על כל התורה כולה, וכמו שפירש רש"י בחומש (שם).

170 רמב"ן בספר המצוות (מצוות לא תעשה ששכח אותן הרב, מצוה ב):

"שאנחנו יודעים ועדים בשקריות ובפחזותו".

171 רמב"ם (הלכות דעות פרק ו הלכה ח):

"המוכיח את חברו תחלה לא ידבר לו קשות עד שיכלימו, שנאמר ולא תשא עליו חטא. כך אמרו חכמים, יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות, תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא. מכאן שאסור לאדם להכיל את ישראל וכל שכן ברבים, אף על פי שהמכילים את חברו אינו לוקה עליו, עון גדול הוא. כך אמרו חכמים, המלביין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא. לפיכך צריך אדם להזהר שלא לבייש חברו ברבים, בין קטן בין גדול, ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו. במה דברים אמורים בדברים שבין אדם לחברו, אבל בדברי שמים, אם לא חזר בו בסתר, מכלימין אותו ברבים ומפרסמים חטאו ומחריפים אותו בפניו ומכוין ומקללין אותו, עד שיחזור למוטב, כמו שעשו כל הנביאים בישראל".

wrong. This approach is to be utilized only when giving *tochachah* is not possible. It applies to transgressions that are widespread among the community and where *tochachah* will not be effective.¹⁷² The obligation of protesting is an outgrowth of the principle of *arvus*.¹⁷³

The purpose of conveying intolerance is to ensure that the negative behavior does not get entrenched, or worse, that it does not mistakenly come to be considered permissible. (Sometimes it is necessary to go further to protect the community from bad influences, as expressed by the verse, “[A]nd you should dispel the evil from your midst.”)¹⁷⁴

Although protesting negative behavior should generally be left to the Torah leadership, one is often faced with a local situation that may require an immediate response. Sometimes, an expression of outrage needs to be made by the leader of the community and sometimes an entire public is called on to protest, as in Israel when Shabbos desecration is being protested. Often, these actions have nothing to do with the normative mitzvah of *tochachah* or other mitzvos of *kiruv*.

2. Impeding Sin

Besides the Torah obligation of delivering *tochachah*, there is a rabbinic requirement of thwarting sin (איפושא מאיסורא).¹⁷⁵ Some *poskim*

172 שער הציון (סימן תרח סעיף קטן ג):

”שהו הדבר [מוטב שיהיו שוגגין] לא נאמר אלא כשנתרבו הרבה שוגגין בדבר, אבל בדבר שרק מיעוטו שוגגין, מצוה למחות בידם, ואף אם יבואו להיות מוזדין כדי להזהיר לאחרים שלא יכשלו, דילפי מלקלקלתא ולא ילפי מתקנתא, והמורה הוראות אם הזהיר את העם והם לא הזהירו עליו נאמר ואתה את נפשם הצלת.”

173 נראה דמקור החיוב המחאה הוא מהחיוב של ערבות שבשו”ת זרע אברהם (אורח חיים סימן יא) הקשה על הרא”ש ורבינו יונה שכתבו שאשה אינה מחויבת בחיוב ערבות מגמרא (עבודה זרה דף יח ע”ב) שאשתו של רבי חנינא בן תרדיון נענשה על שלא מיחתה בו. והרי מחאה מדין ערבות היא ואשה אינה בכלל ערבות. וכן הקשה רבי חיים אבולעפייא בספר עין חיים (פרשת קרח דף פו ע”ב). נראה משניהם שדין מחאה הוא מדין ערבות וכן הביא בספר עין חיים (שם) משבועות (דף לט ע”א) וכשלו איש באחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה לזה, ומוקמינן לה התם כשיש בידם למחות ולא מוחו.

174 דברים (כא, כא):

”ובערת הרע מקרבך.”

175 תוספות (שבת דף ג ע”א ד”ה בבא):

”מכל מקום איסור דרבנן איכא, שחייב להפרישו מאיסור.”

וכן כתב הר”ן והרא”ש (שם).

והרא”ש (שם) הביא מקור מסברא:

”דאפילו קטן אוכל נבילות, בית דין מצווים להפרישו, כל שכן גדול שלא יסייע לו.”

אבל כמשנה ברורה כתב שאפרשי מאיסורא הוי גדר דאורייתא.

write that this is an extension of the mitzvah of *lifnei iver*.¹⁷⁶ Others contend that it augments the mitzvah of giving *tochachah*.¹⁷⁷ Whereas

משנה ברורה (סימן שמו בשער הציון אות ח):

"ולכאורה מה שכתב דרבנן, לאו דוקא הוא, לפי מה דאיתא בברכות דף עב, הרוואה לתבירו שהוא לבוש כלאים [לפי גרסת הרמב"ם ופסק השולחן ערוך (יורה דעה סימן שג)] דצריך לפשוט אפילו בשוק, ומשמע שם בגמרא דלאו תקנתא דרבנן בעלמא הוא, ואם כן הוא הדין בעניינו, הלא מחוייב למחות בידו מן התורה, כדי להפרישו מאיסור, ואיך סלקא דעתך שכשמוזמן לו בעל הבית את החפץ להעני שיקח מידו ועל ידי זה הוא מחלל שבת במלאכה דאורייתא, לא יחא על הבעל הבית רק איסור דרבנן. ונהי דלאו דלפני עור לא שייך בזה, כיון שיכול העני ליטלו בעצמו, על כל פנים הלא מן התורה מחוייב למנעו מאיסורא. ונראה ליישב, דהיא אמרינן לענין כלאים דמחוייב למנעו, היכא שיש בידו למנעו על ידי פשיטה וכהאי גוונא, אבל באין בידו למנעו, לית בזה חיוב מן התורה, והכא מיירי דאינו יכול למנעו מליטול, וקא משמע לן הרא"ש דאפילו הכי איסור דרבנן יש, היכא שהוא לוקח מידו, שהוא בכלל מסייע ידי עוברי עבירה".

בספר מצות התוכחה להרב מאיר הכהן קפלן (פרק טו):

"ולפי זה יתחלקו הענינים כך:

- א. הפרשה מאיסור בדיבור רך
 - ב. בחירוף וגידוף
 - ג. הוצאת האיסור בכח מבלי הכאות
 - ד. בהכאות
 - ה. הכאה עד שתצא נפשו.
- כל זה אמרנו לשיטת הרמב"ם".

176 ב"ח (יורה דעה סימן שג):

"הרא"ש מפרש דדוקא שהלושב בעצמו מצאו, דהשתא הוי מויד אם אינו פושטו, צריך לפשוט אפילו בשוק אבל אם הלושב אינו יודע, אינו צריך לומר לו בשוק, דכיון דאין חיוב אמירה זו אלא מדרבנן, דאסמכיה אלפני עור לא תתן מכשול, גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה ואינו צריך להגיד לו בשוק עד שיגיע לביתו, זהו דעת רבינו".

שו"ת פרי יצחק (חלק א סימן כו):

"דבלא זה נראה דעיקר החיוב מה שצריך להודיע לחבירו להפרישו מאיסור, אין זה רק דרבנן, ואף דהשאת אריה כתב דמן התורה מחוייב להפריש חבירו מאיסור, מכל מקום דבריו צריך עיון באמת, דמאיזה ענין יהיה חייב מן התורה להפריש לחבירו מאיסור, דמקרא דלפני עור לא תתן מכשול לא נלמדו רק דאסור להכשיל לחבירו באיסור, וכמו מושיט יין לנויר ודקאם בתרי עברי דנהרי, דאי לא יהיב ליה לא מצי שקיל, דנמצא שהוא נותן לפניו המכשול, וכמבואר בעבודה זרה (דף ו ע"ב) עיין שם. אבל להודיע לחבירו להפרישו מן האיסור, מנא ליה זה מן התורה. וכיון דאינו צריך להודיע לחבירו רק מדרבנן, לפי זה אינו צריך לדון בזה דמה שאינו מודיעו הוי שב ואל תעשה, אלא משום דברבנן אף קום ועשה נדחה מפני כבוד הבריות, אם לא דנאמר דחייב מן התורה להפריש לחבירו מאיסור משום לתא דמצות תוכחה, וצריך עיון".

177 שו"ת כתב סופר (יורה דעה סימן פג):

"ובהלכות כלאים סימן יא מביא הרא"ש ירושלמי ברואה כלאים בחבירו צריך להודיע...ולדעתי דבר זה דאורייתא הוא מהוכח תוכיח".

מטה אפרים (על הרמב"ם הלכות דעות פרק ו):

"ואפשר לעניות דעתי דרבינו ז"ל סבירא ליה שהכאה אינו מענין התוכחה...שההכאה אינו אלא על ידי בית דין".

בספר מצות התוכחה (עמוד סג):

"לפי המטה אפרים שהרמב"ם שולל רק הכאה, יכול להיות שהפרשה בכח בלי הכאה נכנס גם כן בהמצוה של הוכח תוכיח, אולם מלשון הרמב"ם 'ולמנוע אותו ממנו במאמר התוכחה' משמע שהשימוש בכח בכל מובן שהוא אינו הולם את המצוה של תוכחה, ואם יש חיוב כזה בתורה נמצא במקום אחר, אבל לא במצוה זו. וכל זה אם נסתמך רק על לשונו בספר המצוות אבל מתוך סגנון הלשון בספר יד החוקה פרק ו מהלכות דעות הלכה ח 'דבדברי שמים אם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו ונפרסמין חטאו ומחפרין אותו בפניו ומקללין אותו עד שיחזור למוטב, כמו שעשו כל הנביאים בישראל', והשמיט רק הכאה, יעוין בפרק ד

the mitzvah of *tochachah* is only with words, this obligation can involve the physical separation of a person from sin.¹⁷⁸ Many authorities maintain that we are obligated to separate even a *mumar* from sinning.¹⁷⁹

3. Compelling Positive Mitzvah Observance (כופים על המצוות)

Wherever a *beis din* had control to do so, they would force Jews to fulfill positive commandments.¹⁸⁰ For example, they could force some-

נראין דברי המטה אפרים וכפי ביאורנו שכל עניני הפרשה מאיסור, אפילו בכח, נכלל בתוך המצוה של הוכח תוכיח, מלבד הכאה לדעת הרמב"ם והסמ"ג בלא תעשה ו והחינוך במצוה רלט שכתבו ההלכה של הוכח תוכיח בסגנון של הרמב"ם".
שולחן ערוך (יורה דעה סימן שג סעיף א):

178

"הרואה כלאים של תורה על חבירו, אפילו היה מהלך בשוק, קופץ לו וקורעו מעליו מיד, ואפילו היה רבו. [יש אומרים דאם היה הלוכש שוגג, אין צורך לומר לו בשוק, דמשום כבוד הבריות ישתוק, ואל יפרישנו משוגג]. ואם היה של דבריהם, אינו קורעו מעליו ואינו פושטו בשוק, עד שמגיע לביתו. [וכן בבית המדרש, אין צריך למהר לצאת]. ואם היה של תורה, פושטו מיד".
רואים מזה שרק בשוק יש מחלוקת ומשום כבוד הבריות. אבל בצנעה, לכולי עלמא חייב לקרוע את הבגד מעליו מיד.
דגול מרבבה (יורה דעה סימן קנא סעיף א):

179

"הא ודאי שישאל מומר אף על פי שחטא ישראל הוא, ואם כן מה בניו לבין שאר ישראל לענין להפרישו מעבירה. אבל נראה לעניות דעתי כוננת הש"ך דאף בישראל אין מצווין להפרישו... אבל בישראל דרוגה לעבור במזיד על איזה עבירה, אפילו אינו מומר גמור, אין ישראל אחר מצווה להפרישו לדעת הש"ך, ומומר דנקט הש"ך הוא משום דהפוסקים במומר דברו, ומומר מסתמא מזיד הוא, ועוד דכל עובר עבירה במזיד הוא לאותו דבר".
וכתב בשו"ת אגרות משה שאפילו בעל הדגול מרבבה מודה דמחוייב להפריש מזיד היכא שאפשר.
שו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק ד סימן סא אות ב):

"ולא הש"ך דגול מרבבה שאירי בישראל דעובר בשוגג, מוכרחין לאוקמי גם כן שהוא באופן שלא יכול להפרישו שלא יעשה האיסור, שלא יאמין לו במה שיאמר לו שאסור, שמכל מקום אסור לסייעו, אף שגם בלא סיוע שלו יעשה האיסור, והוא סברא בעלמא, דכיון שחייב להפרישו אם היה יכול, יש לאסור לסייעו אף כשלא אפשר לו להפרישו מהאיסור, אבל במזיד, אף שמחוייבין להפרישו כשאפשר בכל אופני המניעה מעשיית העבירה, כשאי אפשר להפרישו ליכא איסור גם מלסייעו".
וגם הברכי יוסף (שו"ת ברכה יורה דעה סימן קנא) חולק על הש"ך, ועיין בתפארת ישראל (שבת פרק א, משנה א) ושו"ת כתב סופר (יורה דעה סימן פג), שגם כן חולקים על פשוטו של הש"ך. ועיין עוד בזה בשו"ת אבני נור (יורה דעה סימן קכו), קובץ שיעורים (ביצה דף ל ע"א), ושו"ת יביע אומר (חלק ב אורח חיים סימן טז), ויד יצחק (חלק ב סימן צה).

180

חולין (דף קלב ע"ב):
"הא תניא: במה דברים אמורים במצות לא תעשה, אבל במצות עשה, כגון אומרים לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה, עשה ציצית ואינו עושה – מכין אותו עד שתצא נפשו!"
ודין כפיה לא שייך במצות עשה שמתן שכרה כתוב בצדה.
חולין (דף קי ע"ב):

"אדהכי איתנה לההוא גברא דלא הוה מוקר אבה ואמיה, כפתוהו. אמר להו, שבקוהו, דתניא כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין שלמטה מוזהרין עליה".

רמב"ן (שמות כ, ח):

"כי מדת זכור רמזו במצות עשה, והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שמור במצות לא תעשה, והוא למדת הדין ויוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו, ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שהאבה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו, הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו, ולכן אמרו דאתי עשה ודחי לא תעשה, ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושי בו דין כגון מלקות ומיתה, ואין עושי בו דין במצות עשה כלל אלא במורדיו, כמו לולב וציצית אינו עושה, סוכה אינו עושה, שסנהדרין

one to divorce his wife,¹⁸¹ give charity,¹⁸² sit in a *sukkah*, or pay for the expenses of teaching his son Torah.¹⁸³ Some say that even an individual is required to force others to observe mitzvos.¹⁸⁴

The *Rambam* explains why a man can be forced to give a halachically-mandated divorce:

The concept of being compelled against one's will applies only when speaking about a person who is being compelled to do something that the Torah does not obligate him to do—e.g., a person who was beaten until he consented to a sale or to give a present. If, however, a person's evil inclination presses him to negate the observance of a mitzvah or to commit a transgression, and he is beaten until he performs what he is obligated to perform...he is not considered to have been forced against his will. Rather, he has forced himself

היו מכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו".

לפי ספר החינוך, דין כפייה הוא דווקא על ידי בית דין.

ספר החינוך (מצוה 1):

"וכלל גדול בכל התורה לכל שאומר שיבטל מצות עשה, שכופין אותו בית דין, אם יש כח בידם, עד שיקיימו".

אבל יש שכתבו שמדין תוכחה אפילו סתם אדם יכול להכות [היינו לכפות] ולא דווקא על ידי בית דין (ים של שלמה בבא קמא דף פג, דין ט), ונפסק להלכה בשולחן ערוך (חושן משפט סימן תכא סעיף ג) רק בנוגע למי שתחת רשותו. [ועיין בקצות החושן סימן ג סעיף קטן א ובמשו"ב נתיבות שם והמנחת חינוך מצוה ח סעיף קטן י.]

רמב"ם (הלכות גירושין פרק ב הלכה ט):

181 בכא בתרא (דף ח ע"ב):

"כי הא דרבא אכפיה לרב נתן בר אמי ושקיל מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה".

רמב"ם (הלכות מתנות עניים פרק ז הלכה ז):

"מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו, בית דין כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמרוהו ליתן, ויורדין לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן".

וכמו כן בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רמח).

הגהות מיימוניות (הלכות תלמוד תורה פרק א אות א):

183 "כתב מהר"ם דכפינו ליה ללמד, או לשכור להם מלמדים, דמאי שנא האי עשה ד'ולימדתם אותם את בניכם' משאר עשה דכפינו ליה".

184 נתיבות המשפט (חושן משפט סימן ג סעיף קטן א):

"כיון דדמי לעשה סוכה ואינו עושה, דכופין אותו לקיים המצוה, כל אדם מצווה להפריש חבירו מאיסור, אפילו מי שאינו בכלל בית דין".

והקצות החושן (במשו"ב נתיבות על הנתיבות שם) חולק על הנתיבות.

ובעל האור שמו (הלכות מורים פרק ד הלכה ג) הסכים עם הנתיבות במקרה שרק צריך את קיום הדבר, אבל במקום שצריך רצון גם כן—כמו נתינת גט—רק בית דין יכול לכפות.

*with his bad attitude...and it is his inclination which has grabbed him.*¹⁸⁵

The *Rambam* is saying that the fundamental desire of every Jew is to affirm his Jewishness and observe the Torah and its mitzvos. At times, a person's inclination causes him to want or to do something inappropriate. Nevertheless, he has to force himself to go against his desire to do so. His inner self remains true to his mission. The beating weakens his inclination, so that when he does the mitzvah, it is considered that he willfully did so. However, it would seem that this only applies to someone who is essentially committed to mitzvah-observance and whose inclination drives him to negate one positive or negative mitzvah. (The *Rambam's* language is, "If a person's evil inclination presses him to negate the observance of a mitzvah or to commit a transgression...") However, a non-observant Jew, whose entire commitment is lacking would seemingly not be included in the *Rambam's* principle.

185 רמב"ם (הלכות גירושין פרק ב הלכה ט):

מי שהדין נותן שכוּפין אותו לגרש את אשתו...מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט...ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס...שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו, כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שהיב לעשותו, או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מיישראל, רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו".

Endnotes

וראיתי בפירושו הרב ירוחם פישל פערלא על ספר המצוות של רבינו סעדיה גאון (מצוות עשה כח) שהביא את הגמרא (שבת דף נד ע"א) שהוכיחה מפסוקים, שכל מי שלא מיחה, נתפס על אותו עון. וכל הפסוקים הם מני"ך ולא הביאו את הפסוק של "לא תשא". ולפי רבינו יונה קשה, אבל לפי הראשונים ש"לא תשא" קאי על איסור הלבנת פנים, ניהא. עד כאן תורף דבריו. ולא הגעתי לסוף דעתו כי שם מדובר שנתפס על אותו עון ממש, מה שאין כן מו"ל לא תשא", אפשר ללמוד שיש לו חטא מסויים על שלא הוכיח אבל לא נחשב שיש לו אותו חטא של העברייין.

ושם בפירושו הרב ירוחם פישל פערלא רצה לדחוק [לפי לשונו] ולפרש דברי התרגום באופן המסכים עם הגמרא בעריכין דמה שכתוב ולא תקבל על דיליה חובא מילתא אחריתא היא לומר שאף על פי שמצוה עליו להוכיחו מכל מקום יעשה זאת באופן שלא יענש עליו.

ולמדו מזה הראשונים באחד משני אופנים:

קל וחומר: שאם במצוות תוכחה—כשהייתי חושב שיש היתר לבייש [להלבין פני] חברי כי יש חיוב להוכיחו כי עבר אדאורייתא—ומכל מקום אמרה התורה לא לביישו, קל וחומר בכל אופן אחר שאסור לביישו. וכך למד היראים (סימן קצה).

האיסור של הלבנת פנים אנו לומדים מ"לא תנונו איש את עמיתו" (ויקרא כה, יז)—כי בתוך אונאת דברים היו גם כן איסור הלבנת פנים כמבואר במסכת בבא מציעא (דף נח ע"ב) ובחיווך (מצוה שלח) ובסמ"ג (מצוות לא תעשה קעא). והאיסור של הלבנת פנים מ"לא תשא עליו חטא" היו רק במקרה של תוכחה אפילו אם אסור במקום אחר, מכל מקום דרך תוכחה מותר, כי כך היא המצוה, קא משמע לך. [ואין להקשות אם כן למה ליה לא תנונו, תיפוק כל מקרה של הלבנת פנים מ"לא תשא"? כי האיסור של "לא תנונו" כולל דברים אחרים של צער לחבירו אפילו בלי הלבנת פנים גם כן.]

ויש מבוכה גדולה מה הנפקא מינה בין "ואהבת לרעך כמוך" לבין "והלכת בדרכיו".

והנהגה הרמב"ם (ספר המצוות, השגות על שרש א) שהמצוות של חסד הם נכללים ב"ואהבת לרעך כמוך" וכן כתב הרמב"ם (בהלכות אבל פרק יד הלכה א) שכל אלה הם מצוות דרבנן ומלבד זה נכללים ב"ואהבת לרעך כמוך".

והנהגה הפחד יצחק (עניני יום הכפורים מאמר לא סעוף ו, ועניני פסח מאמר יח סעוף ד, ועניני שבת מאמר כא סעוף ג) שכל העושה מעשה של חסד עושה שתי מצוות:

מצוה של בין אדם לחבירו של "ואהבת לרעך כמוך".

וגם מצוה של בין אדם למקום של "והלכת בדרכיו".

ואם תאמר למה לי תרת? ויש לומר שיש בזה מה שאין בזה, דמצוות "והלכת בדרכיו" כוללת גם כן תיקון המדות [ולספר החינוך אפילו מחשבות] מה שאין כן "ואהבת לרעך כמוך", ואילו "ואהבת לרעך" יש בה חיובים שאנחנו לכאורה לא לומדים מ"הלכת בדרכיו" וכמו הדין של "ברור לו מיתה יפה" (פסחים דף ע"א ועוד מקומות ב"ש"ם) שהוא מדין "ואהבת לרעך כמוך" דווקא. וכן משמע ברמב"ם (הלכות אבל פרק יד הלכה א): "מצוות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהניחם הכלה וללוות האורחים ולהתעסק בכל צרכי הקבורה לשאת על חתף ולייך לפניו ולספור ולחפור ולקבור וכן לשמח הכלה והחתן ולסעודם בכל צרכיהם ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור אף על פי שכל מצוות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותם לאחריך בתורה ובמצוות". ולא כתב שכל אלו נכללים במצוות "והלכת בדרכיו".

וגם כן המצוה של "ואהבת לרעך כמוך" כוללת כל עניני חסד כלפי הזולת בלי הגבלה, שכל מה שאני מבין שהוא צורך האדם נכלל במצוות ואהבת מה שאין כן "והלכת בדרכיו".

ולסיכום, יש דברים הנלמדים מואהבת לרעך ויש דברים הנלמדים מוהלכת בדרכיו ויש דברים שנלמדים משניהם.

וראיתי בפירושו מי קמא על הסמ"ג שהסמ"ג לומד מצוות החסד מ"והלכת בדרכיו" (במצוות עשה ז).

ובאמת יש הבדל במקור במדות האדם בין שתי המצוות, שכשאני מקיים מצוות "ואהבת לרעך כמוך", אופן הקיום ומקור השאיפה לתת לחברי הוא שארצה שיהיה לחבר שלי כל מה שיש לי [היינו שבמקור "ואהבת" הוא מצוה בין אדם לחבירו], מה שאין כן כשהקיום מחמת "והלכת בדרכיו", מקור השאיפה שלי הוא דמוי הנוצר ליוצרו [היינו שבמקור היא מצוה בין אדם למקום], ורצון הבורא שלכל יהודי יהיה שתי השאיפות האלה.

אמנם הרמב"ם (הלכות רוצח פרק יב הלכה יד) השמיט את התנאי של שני עברי דנהר וצריך עיון, ואפשר כי נוקט כהתוספות (שבת דף ג ע"א) שאף על פי שבכ"י האי גונא ליכא איסורא דאורייתא של "לפני עור", מכל מקום איכא איסורא דרבנן של אפרושי מאיסורא. וכן כתב הר"ן (עבודה זרה דף ו ע"ב) וכמו שכתב הריטב"א (עבודה זרה דף ו ע"א ושבת דף ג ע"א) והר"ן (שם) וכן איתא בר"ן (שבת דף ג ע"א) ורבינו ירוחם (נתיב יב חלק ה) ובהגהות מיימוניות והתוספות והראש (שבת שם) כתבו גם כן, וכן כתב המגן אברהם (סימן שמו סעוף קטן ד).

I

II

III

וראינו חולקים ומקילין בדבר הלא הם התוספות במסכת עבודה זרה (דף ו ע"ב ד"ה מנין) וגם המרדכי (עבודה זרה שם) כתב להתיר וכן ברבינו ירוחם (שם חלק ח) [עיי' בטורי אבן אבני מלואים חגיגה דף יג ע"א שעמד על הסתירה בראשונים אהרדין]. הטורי אבן (חגיגה דף יג אבני מלואים) כתב דהיכא שיכול לעשות את העבירה לבד [חדא עברא דנהרא] וגם אין אפשרות להפרישו מן העברה, אין שום איסור, אפילו מדרבנן, למכור או לתת לעבדין את החפץ. וכן פסק הרמ"א (יורה דעה סימן קנא סעיף א) מעיקר הדין [אמנם כתב שבעל נפש יחמיר כדעה הראשונה].

אבל לא כן דעת המשנה ברורה (סימן שמו סעיף קטן ז ושער הציון ח) שאפילו בבי האי גונא מכל מקום איסור דרבנן יש [כיון שיש הרבה ראשונים שאוסרים] ונקרא מסייע ידי עוברי עבירה.

IV ובסנהדרין (דף מג ע"ב) יש מחלוקת תנאים מתי קבלו הערבות ועל איזה דברים. ושם מביאה הגמרא שכבר לפני המעשה של עכו – בימי משה היה עכן מועל בחרמים. ושואלת הגמרא, אם כן למה לא נענשו כל ישראל על זה? ומתריצת הגמרא "לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן [רש"י: ושמעו וקבלו עליהם ברכות וקלות בהר גריזים והר עיבל ונעשו ערבים זה בזה] כתנאי הנסתרות לה! אלוקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם (דברים ט). למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עיניי שבעד? מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן דברי רבי יהודה. אמר ליה רבי נחמיה וכי ענש על הנסתרות לעולם, והלא כבר נאמר עד עולם? אלא כשם שלא ענש על הנסתרות כך לא ענש על עונשין שבגלוי עד שעברו ישראל את הירדן, אלא עכן מאי טעמא איענש? משום דהווי ידעי ביה אשתו ובניו". [ואם שלושתם ידעו מסתמא ידוע הדבר אצל אחרים גם כן – מאירי.] [ועיי' בתנחומא במדבר יט וברושלמי פרק ז הלכה ה.]

הנה לדעת רבי יהודה כתוב שכבר במעמד הר סיני קבלו ערבות זה על זה אלא בערבות מואב קבלו ערבות אפילו על דברים הנסתרים. וכן כתב המהרש"א (בבא בתרא דף פח ע"ב ד"ה אמר רבי לוי) כהדעה ראשונה [רבי יהודה] וכן בשו"ת חתם סופר (סימן רח) וכן במכילתא (פרשת יתרו פ"ה) ובתנחומא (סימן יג) וכן מושמע מהגמרא (שם בסנהדרין) גופא שהמירא של רבי יוחנן בשם רבי אליעזר ברבי שמעון כוונתה דברי יהודה. ולשיטת רבי יהודה גם כן מרויחים שמעשה עכן מובן לפי פשוטו של מקרא, מה שאין כן לשיטת רבי נחמיה. צריך לחדש שאשתו של עכן ובניו ידעו מאותו המעשה וזה לא רמוז בפסוקים כלל. [ודלא כהמהרש"א בסוטה דף לו ע"ב ד"ה אין לך שהסכיר את הסוגיא שם לפי רבי נחמיה וברלב"ח בשו"ת סימן עז הדין של ערבות על הנסתרות היה רק הוראת שעה.]

ויש לשאול איך אפשר לחייב את הכלל על הנסתרות ולא בא הקב"ה בטרונאי עם ברויותיו. ותירץ המהרש"א דאין הכי נמי באופן רגיל לא נענשים על הנסתרות אלא כשהיה להם להעמיד שומרים שיפקחו בדברים שלא יעבור אחד מן העם, עיין שם.

V יש משמעות בכמה ראשונים ואחרונים שכל ישראל ערבים זה בזה ומצות תוכחה שורש אחד יש להם:

כתב הרמב"ן באגרת התשובה: "וכל ישראל ערבים זה בזה שנאמר הוכח תוכיח".

וכן כתב השל"ה הקדוש (פרשת קדושים – דרך חיים תוכחת מוסר): "להוכיח החוטא, שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך. מעם מצוה זו פשוטה, כיון שאתה ערב פרעון, רצה מזה גובה, רצה מזה גובה (בבא קמא דף ח ע"ב), צריך אתה להוכיחו פן תלכד בעונו".

וכן כתב בפתחי תשובה (יורה דעה סימן קנז): "מצות עשה דהוכח תוכיח הוא מטעם ערבות".

ועיין עוד בזה בשדי חמד (אסיפת דינים מערכת ה"א אות ב).

אבל מאידך ראינו כמה הבדלים בין ערבות ותוכחה:

הגינת ורדים (אורח חיים כלל ג סימן טז) כתב שחייב תוכחה קאי רק על לאוין, מה שאין כן ערבות דקאי גם על מצות עשה. אבל קצת קשה, דרוצה להוכיח שהחייב של תוכחה שייך רק ללאוין מהרמב"ם שכותב "הרואה את חברו שחטא" ורוצה לדייק שכוונת הרמב"ם הוא רק ללאוין. וזה קשה. ראשית כי אין הרמב"ם עוסק בענין ערבות בנוגע למצות עשה במקום אחר ולכן כאן המקום לשניהם. ושנית, כי הרמב"ם כותב גם כן "או הולך בדרך לא טובה" שמשמע שכולל גם כן מצות עשה. ולפי זה תוכחה וערבות הם חייבים דומים אלא שערבות כוללת יותר מתוכחה.

הדגול מרובה (מובא במשנה ברורה סימן רעא סעיף קטן ה) סובר כמו הרא"ש (ברכות פרק ג דף כ ע"ב) דנשים לא נכללו בתוך פרשת ערבות [וכן סובר הרא"ה בברכות פרק ז מובא בשלטי גבורים שם, וכן בתלמודי רבינו יונה שם] ולכן אינן יכולין להוציא אחרים ידי חובתם וגם כן מסופק אם אנשים יכולים להוציא נשים מה שאין כן מצות תוכחה דקאי על שניהם [וגם איש חייב להוכיח אשה ולהיפך, כמוכן, לפי גדרי הצניעות]. ולפי זה תוכחה וערבות הם חייבים דומים אלא שמצות תוכחה כוללת יותר מערבות. ועיין בהערה הבאה שבארנו את השיטות של נשים בערבות.

אמנם התוספות סוברים שעל אותן מצוות שנצטוו בהן נשים, קבלו על עצמן ערבות. והכתב סופר (אורח חיים סימן טז) סובר שכן באמת דעת הרא"ש [ולכן יכולות להוציא אנשים גם כן] ורבי עקיבא איגר (שו"ת סימן ז והגהותיו על גיליון השולחן ערוך סימן רעא סעיף ו) חולק על הדגול מרובה, והוכיח שבמה שאשה חייבת מן התורה נכללת בערבות [אמנם גם הוא מסכים

שלא קבלו ערבות על אותם דינים שהם בעצמם לא חייבים בהם ובפשטות גם כן אצל אנשים כן הוא אבל עיין בקריית ספר של המב"ט בהקדמתו שלא כתב כן].

ודומה לזה יש סוברים שגרים אינם בכלל ערבות [ר"ש"י נדה דף יג ע"ב ותוספות קידושין דף ע"ב אמנם עיין בפרי מגדים אורח חיים סימן נג באשל אברהם אות יט]. ודעת הצ"ח שכהנים ולויים לא נכללו בערבות (ברכות דף פג).

ופשוט שכל אלה נכללים בחיוב תוכחה.

וכתב הספר מצות התוכחה (פרק יז) שהטעם שנשים וגרים פטורים מערבות הוא כי לאו כולם בני סמכי ינהו ולא כולם מסוגלים לכך. ולכך פטרו נשים גרים וכדומה מפאת חולשתם או משום הנמכת דרגתם כדי שלא יבואו ללולל בהם. והטעם שלפי הצ"ח שהכהנים פטורים הוא משום ששבט לוי נמצא תמיד נאמן לה' על כן לא נתבעו שימנו מנהיגים לחקור אחרי מעשיהם. ובקונטרס ברית ראשונים כתב הרב משה צבי נריה שהכהנים שלא חטאו בעגל, והוא הדין בנשים שלא השתתפו בנומי הזהב, נשארו בברית ראשונים שכתה העם בסניי מה שאין כן יתר העם שהיה צורך לחדש את הברית בקללות וברכות על ידי הדגשת הערבות בהר גריזים ובהר עיבל [על פי התנחומא פרשת אתם נצבים על הפסוק "לעברך בברית ה'"].

וכתב עוד בספר מצות התוכחה (סימן יז סעיף ז) מתוך ברכי יוסף (אורח חיים סימן קכד אות ג) שההבדל בין חיוב בערבות המוטלת גם על נשים הוא בזה, שאנשים חייבים למחות עד דברור דלא מקבלי, ונשים חייבים למחות רק על מקרים שהובררו דברור, ועל מקרים שהובררו דברור שיש בידם למחות.

שו"ת אבני נזר (אורח חיים סימן תסא) כתב וזה לשונו שם:

"[במזיד אפילו כשלא ישמע לו חייב להוכיחו] דעשה דהוכח תוכיח מצוה ידידיה הוא... ודווקא בחיוב ערבות שאין בתוכה מצוה בעצם רק שלא יעבור חבירו ואם ברור שלא ישמע אין חיוב. מה שאין כן בחיוב הוכח תוכיח דמצוה ידידיה היא".

וכן משמע מלשון הסמ"ק שכתב:

"אם החוטא מזיד וברור למוכיח שלא יקבל אינו נענש כמותו אך הוא עובר על מצות הוכח תוכיח עד דינוף בו החוטא".

אמנם בשלחן ערוך הרב (אורח חיים סימן תרח סעיפים ד-1) משמע שערבות כוללת יותר מתוכחה ויצא ממנו הסבר מחודש בהנימוקי יוסף היינו שאף על פי שמדין תוכחה פטור מלהוכיחו שלא ישמעו לדבריו היינו שמוכיח יחיד ברבים, מכל מקום מדין ערבות חייב במקרה זה להוכיחו לפחות פעם אחת. אבל כשמוכיח יחיד ביחוד [שלא ברבים] חייב להוכיחו אפילו מאה פעמים. ולא עשה השלחן ערוך הרב שום חילוק בין יחיד ורבים אלא החילוק הוא המוכיח יחיד וביין יחיד ברבים והכל על יחיד קאי. וכן כתב הספר מצות התוכחה בנוגע לעונשין שערבות יותר חמור מתוכחה, וזה לשונו: דערבות מסתמא יש עונש עד דברור ודאי דלא מקבלי ואין בידם למחות וכי ליכא ערבות לא מחייבי עד דברור דודאי יש בידם למחות.

[ובמקרה של שוגג כתב האבני נזר שאז פטור מלהוכיחו מדין תוכחה אבל עדיין חייב מדין ערבות].

כתב הר"ן שבמקרה של פטור מלהוכיח ציבור כי לא ישמעו לו, מכל מקום עדיין חייב להוכיחם פעם אחת. וכתב שלחן ערוך הרב שהטעם הוא כדי לצאת מדי חיוב ערבות. ולפי זה ערבות כוללת יותר מתוכחה.

יש סוברים שאפשרי מאיסורי הוא מדין ערבות ויש סוברים שהוא מדין תוכחה ויש סוברים שהוא מדין אחר [כגון לפני עור].

ולכן כוונת אלו שסוברים שיסוד התוכחה היא ערבות מסתמא לא התכוונו שתוכחה וערבות הם ענין אחד אלא שיש עוד אופן של ערבות הנקרא תוכחה שהיא מצות עשה בפני עצמה.

בברכות (דף כ ע"ב):

"איבעיא להו נשים בברכת המזון חייבות מן התורה או מדרבנן, ונפקא מינה להוציא את האנשים ידי חובתם, אי אמרת דאורייתא אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, ואי אמרת דרבנן, הוה ליה אינו מחוייב בדבר, וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם".

וכתב הרא"ש (פרק ג דברכות סימן יג):

"ולא איפשיטא בעיין, הלכך נשים אין מוציאות אנשים ידי חובת ברכת המזון. והא דקיימא לן לקמן (ברכות דף מה ע"א) שאם אכל כזית דגן שאינו חייב בברכת המזון אלא מדרבנן, אף על פי כן מוציא מי שאכל כדי שביעה שחייב מן התורה. יש לומר דלא דמי דאיש אף על גב שלא אכל כלום דין הוא שיפטור את אחרים דכל ישראל ערבים זה לזה, אלא דמדרבנן אמרו שלא ירכו ברכת המזון בלא הנאה, וכשאכל כזית שנתחייב על כל פנים מדרבנן, מוציא אחרים שאכלו כדי שביעה, שהרי ערב הוא בעבורם ועליו להציל מעון ולפטור מן המצות, אבל אשה אינה בכלל ערבות, לכך אינה מוציאה אלא מי שהיובו מדרבנן".

וכן כתבו תלמידי רבינו יונה שם בשם רבינו יצחק.

והדגול מרבבה (סימן רעא) כתב על דברי הרא"ש הנזכרים לעיל:

"ואני מסתפק במה שכתב שהאשה אינה בכלל ערבות, אם הכוונה שהיא אינה בכלל ערבות על האנשים, אבל האנשים שקבלו

ערבות נתעברו גם בעד הנשים, ולפי זה אף על פי שהאיש יצא ידי חובת קידוש מוציא את האשה אפילו לא התפללה ערבות וחיבת בקידוש מן התורה, או שמא כשם שהנשים לא נכנסו בכלל ערבות, כך לא קיבלו הנשים ערבות בשביל נשים, וממילא אם יצא האיש ידי חובת קידוש, אינו מוציא את האשה..."

יש אחרונים שסוברים שנשים בכלל ערבות כשהייכות את עצמן במצוות שאינן חייבות כלל, כגון לפי הצד שהנשים אינן חייבות בברכת המזון מן התורה, אינן בכלל ערבות על מצוות ברכת המזון, אבל במצוה שהנשים חייבות בה, כגון קידוש, גם הן בכלל ערבות. עיין בשו"ת הגאון רבי עקיבא איגר בתוספותיו (למגילה פרק ב משנה ד אות יט), ובחידושי (לאורח חיים סימן רעא במגן אברהם סעיף קטן ב) עיין שם.

והוסף הערוך השלחן (אורח חיים סימן רעא סעיף קטן 1) שאם לא אומרים כן, לא מצאנו ידענו ורגליו בכל משפחות ישראל שבעל הבית מקדש ומוציא את אשתו ובנותיו וכלותיו אף על פי שלא התפללו ערבית, ורבי חיים אבולעפאי בספר עין החיים (פרשת קרח דף פו עמוד א) הסכים לדעה זו והוכיח מהא דכתוב: "אתם נצבים היום כולכם... טפכם נשיכם... לעברך בבית ה' אלקיך ובאלתו", הרי שגם הנשים היו בכלל ערבות.

ובעבודה זרה (דף יח ע"א) אמרו הוציאו את רבי חנינא בן תרדיון לשריפה, על שהיה הוגה ה' באותיותיו, ואת אשתו להריגה, שלא מיחתה בו, שכל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה נענש עליו. וחיוב מחאה הוא מדין ערבות... וכדאיתא בשבועות (דף לט ע"א), וכשלו איש באחיו, מלמד שכל ישראל ערבים... ומוקמינן לה התם כשיש בידם למחות ולא מוחו.

וכן כתב הפרי מגדים (אורח חיים משבצות זהב סימן רעא סעיף קטן א ותיבת גומא וישלח אות ג וריש נצבים) כלפי קידוש כליל שבת והרב יצחק אלחנן (שו"ת עין יצחק אבן העזר סימן א אות יד) והאבני נור (אורח חיים סימן תלט ויורה דעה סוף סימן שנב) והבני ציון (סימן יג) והשפת אמת (חידושי לפסחים דף קא ע"א בהג"ה) והזרע אברהם (שו"ת אורח חיים סימן יא) ועוד הרבה אחרונים.

אחרונים הסוברים שנשים אינם בערבות כלל:

בצל"ח (ברכות דף כ ע"ב בד"ה אי אמרת בשלמא דאורייתא) כתב בפשיטות שכשם שהנשים אינן בכלל ערבות לאנשים, כן האנשים אינם ערבים בשביל הנשים עיין שם.

וכן כתב הישועות יעקב (סימן קפו סעיף קטן ב). והכתב סופר (סימן כט וסימן סב).

והכתב רבי יעקב אלגאזי (שמע יעקב ויצא דף כט סימן עג): שאם הדבר תלוי במי שמחויב במצוה או לא כמו שכתב רבי עקיבא איגר, אם כן ישראל יהיו פטורים מדין ערבות על כהנים שעוברים על מצוות כהונה.

וגם בספר זרע יעקב (בקונטרס ישועות יעקב חיי שרה טו:) כתב כן [אלא חידש שאשה עם בעלה בכלל ערבות לכל דבר וכמו שאמרנו בנמרא סוטה (דף כא ע"א) דפלגן בהדיהו ולכן נענשה אשת רבי חנינא בן תרדיון על שלא מיחתה בו].

סיכום:

דעת הראש"ש הוא שנשים אינן בכלל ערבות. ונחלקו האחרונים בדעת הראש דעת הצ"ח (ברכות דף כ ע"ב בד"ה אי אמרת) ועוד דעת כמה אחרונים הוא שהנשים אינן בפרשת ערבות כלל ולכן גם הנשים אינם ערבים להנשים. אבל דעת רבי עקיבא איגר (תוספותיו למגילה פרק ב משנה ד אות יט, ובחידושי לאורח חיים סימן רעא) הוא שבאמת נשים כן בפרשת ערבות אבל רק לדברים שהן בעצמן חייבות בהם וכגון קידוש כליל שבת. וכוונת הרא"ש הוא רק להוציא את הנשים מערבות בדברים שהן בעצמן לא חייבות בהם.

VII

ובספר המצוות למהר"ם שיק (סימן רמ) כתב שהמקור לחיוב תוכחה הוא מ"לא תעמד" ובא "הוכח תוכיח" להוסיף לתמיד לרב או כשהמוכח מסרב מלקבל תוכחה. ולפי רבינו יונה (שערי תשובה סימן קפו) ושל"ה וגינת ורדים ועוד פוסקים משמע שהחיוב של תוכחה נובע מן הערבות [כן הביא הספר מצוות התוכחה פרק יז דף פט].

אמנם שתוכחה וערבות הם חיובים דומים אחד לשני [ולכן היראים (סימן רכג) והסמ"ג (מצוות עשה יא) הביאו את ענין הערבות בתוך המצוה של תוכחה]. מכל מקום יש כמה הבדלים ביניהם.

VIII

ואף על פי שבנוגע למצוות תורה יש לימוד מיוחד שאנחנו חייבים למסור את התורה לבנינו כדרכי הוהדעתם לבניך ולבני בניך והביא כן הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א) וכאן ליתא לימוד כזה מהפסוק של "השמר לך", שרק כל אחד ואחד מצווה ליכור את מעמד הר סיני [לדעתו של הרמב"ם] אבל לא כתוב בפסוק שצריך להודיע מידע זה לבניו. מכל מקום הדעת לא סובלת שאין לנו אחריות למסור לדור הבא דבר זה ובודאי כלל ישראל בכללותו צריך לדעת את האמונה הבסיסית האות שבוה תלוי כל עתיד העולם.

ועלה בלבי להגיד שהלא קל וחומר היא, ומה אם יש חיוב ללמד לתלמיד כל אות שבתורה כל שכן שיש חיוב ללמד העדות שכל מילה בתורה היא נבואה מאת ה', כי מי שלא ידע שזה תורת ה', מה הערך שלומד דברי תורה כספר של חכמת היהודים גרידא חס ושלוש. ולכן, אף על פי שלא ראיתי כעין דברי במפרשים – אולי בגלל שזה נכלל במצוות תוכחה או במצוות תלמוד תורה או החיוב של ערבות – פשוט אצלי שקיים חיוב כזה.

ואפילו לשיטת הרמב"ם, שאין הפסוק מדבר על מעמד הר סיני אלא על התורה בכללה, גם הוא יסכים שצריך למסור ידיעת מעמד הר סיני לדור הבא היות שדבר זה יסוד לכל, וכמו שכתב בהלכות יסודי התורה (פרק ה הלכה א):

"משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה... וכמה האמינו בו? במעמד הר סיני, שענינו ראו ולא זה, ואזינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים. והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך. וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת. ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי? שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם. מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה".

נמצא שמעמד הר סיני הוא היסוד שתורת משה מאת ה' הוא. וממשיך בהלכה ב:

"משה רבינו, כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות... ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחריו שאני נותן לך כאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת מתחילה ולא ישאר בלבם הרהור. והוא שהכתוב אומר "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה". נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר, אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעונו כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואף על פי שאין אנו יודעין אם העידו אמת אם שקר, כך מצוה לשמוע מזה הנביא אף על פי שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולט".

ואף על פי שהרמב"ם לא כותב שם שיש חיוב למסור ידיעת מעמד הר סיני לדור הבא, פשוט שכל דור רק יודע על זה מהדור הקודם וכל הויכוח של הרמב"ם עם הרמב"ם הוא אם יש מצוה נפרדת בתר"ג לזכור את מעמד הר סיני או לא, אבל לא על עצם החיוב לזכור את זה ולמסור את זה לדור הבא.

וכמו שראינו בחובות הלבבות (כשער הבטחון פרק ג ובשער אהבת ה' פרק ז) שאדם ראוי לעולם הבא רק אם היה מורה בני אדם בעבודת הבורא ואין שום זכות אחרת ראוי כמו הזכות הזאת, ואיך יראה לאדם הדרך בלי שיאמין שתורה מן השמים? ולכן זה אחד מה"ג עיקרים של הרמב"ם.